

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a církevního práva

Teologické nauky

Adam Zeman

**Srovnání trestní odpovědnosti kleriků dle kanonického
práva s kárnou odpovědností soudců**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. lic. Damián Němec, dr

2023

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jsem jen uvedené prameny a literaturu.

V Brně dne 20. 3. 2023

Adam Zeman

OBSAH

Úvod.....	4
1. Představení porovnávaných odvětví.....	7
1.1 Kanonické trestní právo	7
1.2 Kárné právo soudcovské	11
2. Delikty a odpovědnost za ně	15
2.1 Podstata deliktů.....	15
2.2 Zásada zákonnosti	18
2.3 Presumpce neviný.....	21
2.4 Zavinění	22
2.5 Mírnější alternativy	24
2.6 Promlčení.....	27
3. Tresty a jejich ukládání	30
3.1 Obecná klasifikace trestů.....	30
3.2 Konkrétní tresty	33
3.3 Ukládání trestů	36
Závěr	41
Seznam literatury a pramenů	43
Seznam zkratk	46
Prohlášení	47

ÚVOD

V rámci své bakalářské práce jsem se rozhodl srovnat trestní odpovědnost kleriků dle kanonického práva s kárnou odpovědností soudců. Na první pohled se může zdát, že mnou ke vzájemné komparaci vybrané typy odpovědností nemají mnoho společného; chci však ukázat, že tomu tak není. V nejrůznějších normativních systémech jsou zakotveny povinnosti konkrétních osob jednat určitým způsobem nebo se nějakého jednání zdržet, přičemž jejich nesplnění může být spojeno s nepříznivými následky; odpovědnost přitom představuje hrozbu sankce za neplnění povinností stanovených daným normativním systémem.¹ Termínem *právní odpovědnost* tedy lze rozumět možnost uplatnění právních následků stanovených právní normou vůči tomu, kdo porušil právem stanovenou povinnost.² Konkrétně *kárnou odpovědnost* pak právní slovník definuje jako disciplinární odpovědnost člena určitého specifického společenského organismu za zaviněné porušení pravidel chování závazných pro členy tohoto organismu, za něž může být uložena sankce.³ Disciplinárního deliktu se tedy může dopustit osoba mající určitý zvláštní právní vztah k nějaké instituci, z něhož jí vyplývají konkrétní zvláštní práva a povinnosti.⁴

Soudce⁵ i klerik⁶ podléhají z pohledu světského⁷ práva za své protiprávní jednání primárně trestní a správní odpovědnosti jako všichni ostatní občané. Mají však společné to (byť je k tomu samozřejmě třeba určitého zjednodušení), že nad rámec této „všeobecné“ odpovědnosti jsou navíc příslušníky určitého specifického „stavovského“ společenství, které má vlastní vnitřní právní normy regulující chování svých členů (stanovující jim zvláštní práva a povinnosti), jež mají oproti právním předpisům s univerzální působností dopad pouze na ně. Prizmatem sekulární právní teorie se tedy v případě kanonického i kárného soudcovského práva jedná o zvláštní

¹ HARVÁNEK, J. a kol. *Právní teorie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 355.

² VEČEŘA, M. a kol. *Teorie práva v příkladech*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 288.

³ HROMADA, J. *Právní slovník*. Praha: Orbis, 1972, s. 276.

⁴ HENDRYCH, D. *Správní právo – Obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 455.

⁵ Soudcem může být v České republice ustanoven státní občan, který je plně svéprávný a bezúhonný, jestliže jeho zkušenosti a morální vlastnosti dávají záruku, že bude svou funkci řádně zastávat, v den ustanovení dosáhl věku nejméně 30 let a souhlasí se svým ustanovením a přidělením k určitému soudu. Vyžadováno je dále vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu v oblasti práva, složení odborné justiční zkoušky a úspěšné absolvování výběrového řízení na funkci soudce [§ 60 odst. 1 a 3 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o soudech a soudcích“ či „ZSS“)].

⁶ Přijetí do klerického stavu nastává udělením jáhenského svěcení, s čímž je spojeno jak posláni vykonávat moc ze svěcení, tak také na základě kanonického pověření moc řízení. Pro zajištění tohoto výkonu jsou klerici vybaveni souborem oprávnění a povinností, čímž je definován jejich personální status [NĚMEC, D. *Mimořádné způsoby propuštění katolických duchovních z duchovního stavu na základě dokumentů Kongregace pro klerus z let 2009 a 2010*. Revue církevního práva. Praha: Společnost pro církevní právo, 2012, roč. 18, č. 51, s. 8].

⁷ V této práci používám termíny *světské, sekulární a státní právo* jako synonyma; rozumím jimi přitom právní řád České republiky.

disciplinární odpovědnost, jež je zpravidla nezávislá a mimoběžná s univerzální trestní (případně správně) odpovědností. Klerici i soudci jsou přitom za porušení povinností stanovených jim interními normami souzeni dle vlastních procesních předpisů, a to víceméně svými „kolegy“. Ostatně i Monika Menke uvádí, že z hlediska teorie práva se v případě kanonických trestních předpisů jedná o právo disciplinární.⁸ Kanonické i kárné právo mají společné, že jimi střežený chráněný zájem spočívá v řádném fungování daného společenství.

Mou motivací k volbě tohoto poněkud atypického tématu je zejména praktická zkušenost s kárným řízením ve věcech soudců, kterou jsem získal jako asistent předsedkyně kárného senátu; z této pozice jsem se osobně účastnil projednání mnoha kárných návrhů, stejně jako vyhotovil celou řadu konceptů rozhodnutí týkající se dané problematiky. Zároveň jsem jako právník a věřící katolík ve veřejném prostoru velmi bedlivě sledoval informace o udělení kanonického napomenutí prof. Tomáši Halíkovi a prof. Tomáši Petráčkovi, či medializovaný případ suspendování trvalého jáhna ThLic. Jaroslava Lormana; ve všech těchto případech jsem přitom nabyl dojmu, že příslušná církevní autorita danou věc nezvládla buďto po odborné, nebo minimálně komunikační stránce. Současně mám přátelský vztah s knězem římskokatolické církve nevykonávajícím svou službu, přičemž především jeho životní situace a její naprosto nesrozumitelné a dle mého kanonickopravní úpravě odporující řešení mě přivedly k zájmu o jinak běžnému věřícímu-laikovi značně neznámou, a sám musím připustit ne snadno pochopitelnou,⁹ problematiku trestního práva v církvi. Byla napsána řada akademických prací týkajících se srovnání kanonického a sekulárního trestního práva, komparaci s problematikou kárné odpovědnosti však shledávám zcela originální. Z hlediska světského práva se navíc v případě obou odvětví jedná o značně marginální disciplíny, o nichž dle mého názoru nemá velkého povědomí ani širší právnická veřejnost; svědčí o tom ostatně i fakt, že ke Kodexu kanonického práva¹⁰ ani kárnému řádu¹¹ nebyla vydána žádná česká komentářová literatura. Rád bych proto touto prací přispěl k jejich popularizaci.

Vysoká aktuálnost zvoleného tématu tkví v momentálně bohatě diskutovaných legislativních změnách v obou porovnávaných oblastech. V kanonickém trestním právu k nim již došlo novelizací celé VI. knihy Kodexu; pokud jde o kárné řízení soudců, výborům Poslanecké

⁸ MENKE, M. *Trestněprávní odpovědnost duchovních v kontaktu s nezletilými v právu českém a kanonickém*. Iurium Scriptum. Olomouc: Nugis Finem, 2018, č. 1, s. 90, pozn. č. 1.

⁹ Studijní plán bakalářského programu *Teologické nauky* totiž nezahrnuje žádnou výuku týkající se kanonického trestního práva; veškeré mé poznatky jsou proto výsledkem samostudia.

¹⁰ *Codex Iuris Canonici* z roku 1983 (dále jen „Kodex“ či „CIC“).

¹¹ Zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců, státních zástupců a soudních exekutorů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „kárný řád“ či „KŘ“).

Sněmovny byl po prvním čtení přikázán k projednání návrh zákona podstatně novelizující kárný řád.¹² Oba typy odpovědnosti jsou zároveň v současné době v zorném úhlu veřejnosti. Justici je vytýkána její pomalost a drahost, přičemž médiu jsou bedlivě sledována řízení se soudci obviněnými z pracovních či osobnostních selhání. Také církev je dnes více než kdy dříve pod drobnohledem ohledné své schopnosti (a možná především ochoty) vypořádávat se zejména se sexuálními delikty svých duchovních; jim předcházet, efektivně je odhalovat, podezření na jejich spáchání vyšetřovat a případně je dostatečně účinným způsobem trestat.

Metoda zpracování této práce spočívá v představení vybraných partií obecné části pozitivní hmotněprávní úpravy obou typů odpovědnosti a jejich srovnání, případně poukázání na vzájemné shody a odlišnosti. V rozsahu, který je mi dán k dispozici, není samozřejmě možné provést vyčerpávající popis obou komparovaných odvětví, a proto se chci zaměřit primárně na jejich základní instituty a charakteristická specifika; práce nemá ambici být komplexním představením novelizované úpravy kanonického trestního práva. Blíže se nebudu věnovat zvláštní části hmotného práva (tedy konkrétním deliktům), neboť v tomto ohledu se obě právní úpravy týkají natolik odlišných činností, že nemají mnoho společného. Naopak srovnání procesního rámce, v němž jsou příslušné disciplinární odpovědnosti realizovány, by bylo podle mého soudu velmi plodné a nabízelo řadu podnětů pro úvahy *de lege ferenda* (ostatně právě kvůli této problematice jsem téma původně zvolil); pro již tak značnou rozsáhlost této práce to však nebylo možné nyní učinit. Pojednání o těchto otázkách bych rád připojil v rámci navazujícího zpracování magisterské diplomové práce.

V neposlední řadě bych rád za odborné rady a cenné připomínky, kterými mi přispěl k vypracování této práce, poděkoval prof. lic. Damiánu Němcovi, dr. Zároveň bych chtěl vyjádřit vděčnost zesnulému prof. JUDr. Antonínu Ignáci Hrdinovi, DrSc. za „osvětu“ o kanonickém právu pro širší právnickou veřejnost, neboť to byly především jeho texty a publikace, které mi posloužily jako vítané prameny ke zpracování té části práce, která se věnuje kanonickému trestnímu právu. Poděkování za trpělivost a podporu při psaní práce dále patří mé manželce Barboře, se kterou jsem celé studium teologických nauk absolvoval, a s níž snad dokončím i studium následující.

Práce je vypracována podle právního stavu účinného k 1. 3. 2023.

¹² Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Sněmovní tisk 683/0*. Aktuálně je jeho projednávání přerušeno usnesením Ústavně právního výboru ze dne 5. 2. 2021. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=683&CT1=0>

1. PŘEDSTAVENÍ POROVNÁVANÝCH ODVĚTVÍ

1.1 *Kanonické trestní právo*

Možnost vynucovat požadované chování adresátů právních norem za pomoci hrozby určitých sankcí patří k pojmovým znakům každého právního systému a nejinak je tomu také v kanonickém právu.¹³ I tento právní systém obsahuje předpisy mající trestní charakter, jež orgánům církve umožňují ukládat svým členům postihy za spáchání v kanonickém trestním zákoně vymezeného protiprávního jednání.¹⁴ Církev tedy má „*vrozené a vlastní právo trestat věřící, kteří spáchali trestné činy*“.¹⁵ Jejím představným je zároveň stanovena povinnost zajistit ochranu celého společenství církve i jejích jednotlivců nejen „*pastorační láskou, životním příkladem, radou či napomenutím*“, ale také, je-li to potřeba, „*ukládáním nebo vyhlášením trestů podle zákonných předpisů, vždy za použití kanonické umírněnosti (ekvity) a s ohledem na obnovu spravedlnosti, nápravu pachatele a odstranění poboršení*“.¹⁶ Jelikož kanonické právo ukládá nejvíce povinností klerikům, byli to historicky právě oni, kteří kvůli jejich neplnění nejčastěji stáli na lavici obžalovaných před církevním soudem; i v dnešní době přitom klerici a řeholníci představují dle Antonína Hrdiny drtivou většinu všech trestaných podle kanonického práva, třebaže ocitnout se před trestním senátem církevního soudu může zásadně každý katolický křesťan, tedy nejen klerik, ale i laik.¹⁷ Hrdina ovšem zároveň připouští, že církev v současnosti užívá trestní právo jen velmi nerada a v praxi relativně zřídka.¹⁸

Taktéž dle Libora Botka tvoří trestní právo v kanonickém právu spíše okrajovou záležitost. Dle něj to odpovídá pojetí církve jako společenství lidí, kteří se snaží následovat morální ideály hlášené Ježíšem Kristem, pro které se svobodně nadchli, a proto se nepředpokládá jejich masové porušování. Církev se v trestním právu omezuje na ochranu hodnot, které považuje za principiální vzhledem ke svému poslání a naplňování svých ideálů. Tresty, jimiž postihuje spáchání jí vymezených skutků, se týkají hodnot, které mají význam pro věřícího člověka; jejich vymahatelnost je však v mnoha případech svázána pouze se svědomím potrestaného věřícího.¹⁹ Církevní trestní sankce přitom mohou představovat závažnou újmu v životě věřících, neboť

¹³ HRDINA, A. *Kanonické právo. Dějiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 259.

¹⁴ TRETERA, J., HORÁK, Z. *Církevní právo*. Praha: Leges, 2021, s. 30 a s. 325.

¹⁵ Kán. 1311 § 1 CIC.

¹⁶ Kán. 1311 § 2 CIC.

¹⁷ HRDINA, A. *Fungování církevních soudů v trestních věcech*. Časopis pro právní vědu a praxi. Brno: Masarykova univerzita, 2013, roč. 21, č. 2, s. 230.

¹⁸ HRDINA, A. *Kanonické právo*, s. 259.

¹⁹ BOTEK, L., NAVRÁTILOVÁ, J. *Trestné činy duchovních v sexuální oblasti z pohledu světského a kanonického práva*. Státní zastupitelství. Praha: Wolters Kluwer, 2019, č. 3, s. 25.

spočívají zejména v omezení či úplném zabránění účasti na některých nebo všech náboženských obřadech (zejména přijímání svátostí), případně v omezení, zabránění či dočasném nebo trvalém zbavení výkonu církevních úřadů.²⁰

Tak jako v sekulární doktrinní teorii je možné i kanonické trestní právo rozdělit především na dvě části, a to hmotnou a procesní. Dále lze rozlišovat celocírkevní trestní zákony vydávané univerzální zákonodárnou autoritou a místní zákony vydané partikulárním zákonodárcem. Právě těmto hlediskům kanonického trestního práva se budu věnovat v následujících partiích.

Trestní právo hmotné obecně stanoví výčet skutkových podstat trestních deliktů, jaké jsou podmínky trestní odpovědnosti a které sankce lze za spáchané protiprávní jednání uložit; nejinak je tomu také v kanonickém právu. Současná univerzální hmotněprávní úprava, pokud jde o latinskou (západní) církev,²¹ je soustředěna především do VI. knihy Kodexu (konkrétně se jedná o kán. 1311 - 1399). Celá tato kniha²² byla novelizována Apoštolskou konstitucí papeže Františka *Paste Boží stáde* (*Pascite gregem Dei*) ze dne 23. 5. 2021, promulgovanou v listě *L'Osservatore Romano*, a to s účinností stanovenou ke dni 8. 12. 2021.²³ Svatý otec tím přikročil ke zpřísnění dosavadní úpravy. Přibýly nové skutkové podstaty jednotlivých trestných činů a také nové sankce; větší důraz je kladen na poskytnutí satisfakce (náhradu za způsobenou škodu) pachatelem trestného činu.²⁴ Zajímavostí je, že z celkového počtu všech kánonů VI. knihy Kodexu jich bylo 71 % doplněno, 10 % odstraněno a jen 17 % zůstalo nezměněno.²⁵

Papežské dokumenty již delší dobu vyzývaly ke skutečnému naplňování trestního práva a avizovaly, že jeho dodržování má být důsledně vynucováno. Od roku 2001 byly církevní trestní normy postupně soustavně zpřísněny; vyvrcholením tohoto procesu je právě nedávná „velká“ novela. Papež František při její promulgaci zdůraznil, že v minulosti způsobilo mnoho škod to, že v církvi nebyla pochopena úzká souvislost mezi účinnou láskou a prosazováním trestní kázně tam, kde to vyžadovaly okolnosti a spravedlnost. Projevila se dle něj škodlivost benevolentního přístupu k uplatňování církevní kázně, která byla důsledkem optimismu vzbuzeného nadějami

²⁰ TRETERA, HORÁK, s. 327.

²¹ Trestní právo východních katolických církví je upraveno v kán. 1413–1416 *Kodexu kánonů východních církví* z roku 1990 (dále jen „CCEO“).

²² Nadpis této knihy dříve zněl *Církevní tresty*, nyní *Trestní ustanovení v církvi*.

²³ Oficiální český překlad Apoštolské konstituce *Pascite gregem Dei* a nové VI. knihy CIC je zveřejněn v Aktech ČBK, 2021, č. 16, s. 302–347.

²⁴ HRDINA, A. *Co se (ne)změnilo rekodifikací kanonického trestního práva hmotného*. Revue církevního práva. Praha: Společnost pro církevní právo, 2021, roč. 27, č. 84, s. 14.

²⁵ TRETERA, HORÁK, s. 325.

plynucími z Druhého vatikánského koncilu; podcenění významu práva přitom lze demonstrovat například na vzrůstu (odpovídajícím způsobem neřešených) skandálů kolem sexuálních deliktů v církvi, stejně jako problematickým zacházením s církevním majetkem.²⁶ Svatý otec dále akcentoval, že je to především odpovědnost biskupů jakožto pastýřů Božího lidu, aby bylo trestní právo řádně aplikováno; to oni mají pečovat o spravedlnost a dobro věřících. Je-li to potřeba, mají povinnost ukládat tresty, protože jejich nedbalost v přístupu k trestnímu právu znamená, že svůj úřad neplní řádně a věrně.²⁷

Pozitivním důsledkem tohoto legislativního počínu je dle Hrdiny především to, že inkorporoval většinu mimokodexových trestních norem vydaných za posledních dvacet let opět do jediného zákona a sjednotil tak (alespoň do jisté míry) úpravu trestního práva hmotného.²⁸ Vítá rovněž přehlednější uspořádání některých kánonů a také zákonné zakotvení některých právních principů (např. presumpce nevinny), jakkoli již implicitně vyplývaly z kontextu dosavadní úpravy.²⁹ Důležitou změnou dle Františka Ponížila je větší zdůraznění ochrany nezletilých a jim na roveň postavených.³⁰ Jakub Nagy pak poukazuje na to, že současnými změnami se církev do jisté míry navrácí ke starší právní úpravě představované Kodexem kanonického práva z roku 1917^{31,32}

Trestní právo procesní pak obecně reguluje trestní řízení, čili upravuje stanovený postup při zjišťování trestných deliktů a jejich pachatelů, režim ukládání trestů a jejich výkonu. Kanonický trestní proces slouží k prosazení trestních nároků církve proti pachateli trestného činu, tedy upravuje uložení nebo úřední prohlášení trestu.³³ Univerzální procesněprávní úprava je soustředěna především do knihy VII., části 4. Kodexu, přičemž „*pokud tomu nebrání povaha věci, je nutno při trestním řízení použít kánonů o řízení obecně a o řádném řízení sporném*“, a to při zachování zvláštních norem týkajících se záležitostí veřejného prospěchu.³⁴ Sporné řízení ústní je v trestním

²⁶ TRETERA, HORÁK, s. 326.

²⁷ NAGY, J. *Změny v kanonickém trestním právu se zaměřením na majetkové trestné činy*. In: BENÁK, J. *Církev a stát 2022: sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2022, s. 12.

²⁸ Z legislativně technického hlediska je však problematické, že derogací klauzule obsažená v *Pascite gregem Dei* výslovně zrušuje pouze dosavadní VI. knihu Kodexu, aniž tak ovšem činí také vůči dalším předpisům, jejichž obsah byl do novelizovaného znění promítnut, nebo jím byl změněn. Za zrušené je dle Hrdiny třeba považovat minimálně ty normy, které jsou v rozporu s novým zněním Kodexu.

²⁹ HRDINA, *Co se (ne)změnilo rekodifikační kanonického trestního práva hmotného*, s. 13.

³⁰ PONÍŽIL, F. *Přímé novelizace Kodexu kanonického práva*. In: BENÁK, J. *Církev a stát 2022: sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2022, s. 57–58.

³¹ Ten např. umožňoval podrobit pachatele dozoru, znal trest peněžní pokuty nebo trestný čin přivlastnění nebo zadržování majetku.

³² NAGY, s. 13.

³³ TRETERA, HORÁK, s. 347.

³⁴ Kán. 1728 § 1 CIC.

řízení *ipso iure* vyloučeno.³⁵ Existují tři možné procesní formy: trestní řízení soudní, mimosoudní a zvláštní řízení podle speciální normy³⁶. O problematice procesního práva však nebude v této práci blíže pojednáno.

Jako příklad dalších tzv. mimokodexových celocírkevních pramenů trestního práva lze poukázat především na *motu proprio* papeže Jana Pavla II. *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 30. 4. 2001, kterým byly formou listu Kongregace pro nauku víry rozeslaného všem katolickým biskupům vyhlášeny *Normy týkající se závažnějších trestných činů vyhrazených Kongregaci pro nauku víry*, jež byly novelizovány dne 21. 5. 2010 a následně dne 7. 12. 2021³⁷. Ty obsahují hmotněprávní i procesní úpravu týkající se toliko vymezených trestných činů proti víře a závažnějších trestných činů proti mravům nebo spáchaných v rámci slavení svátostí (uvedených v čl. 2–6 těchto Norem),³⁸ jejichž projednání je vzhledem k jejich mimořádné závažnosti vyhrazeno právě Dikasteriu pro nauku víry³⁹. I nadále platí také trestněprávní normy obsažené v Apoštolské konstituci *Universi Dominici gregis* vydané papežem Janem Pavlem II., ve znění novely *Normas nonnullas*, týkající se papežské volby.⁴⁰

Ustanovení univerzálního trestního práva mohou být na partikulární úrovni (jednotlivých diecézí) doplněna činností místních zákonodárců (zejména diecézních biskupů), kteří jsou zmocněni k tomu stanovit konkrétní odpovídající trest za porušení zákona vydaného vyšší autoritou, přidat další tresty k sankcím již zvoleným všeobecným právem za některý trestný čin, změnit trest stanovený všeobecným právem jako neurčitý či fakultativní na určitý nebo obligatorní.⁴¹ Platí ovšem určitá omezení, a to že univerzální norma nemůže být místní normotvorbou zmírňována⁴² a nižší zákonodárce nesmí stanovit propuštění z klerického stavu.⁴³ Diecézní biskupové v případě své lokální legislativy mají dbát na to, aby v témže státě byly vydávány jednotné (místní) trestní zákony.⁴⁴ Z českých partikulárních trestních předpisů je na místě zmínit velmi aktuální *Instrukci o postupu biskupů a vyšších představených při předběžném šetření některých trestných činů proti 6. příkazání Desatera na území ČR, ve znění novely č. 1/2021 schválené 127. plenárním zasedáním ČBK ze dne 6. 7. 2021*, jejímž účelem je přispět k ochraně nezletilých a zranitelných osob v církvi a stanovit

³⁵ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 306.

³⁶ Čl. 21 § 2 odst. 2 *Sacramentorum sanctitatis tutela*.

³⁷ Vydány byly v originále jako *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis* (dále jen „Normy“).

³⁸ Čl. 1 § 1 Norem.

³⁹ Dne 19. 3. 2022 byla promulgována konstituce o římské kúrii *Praedicate evangelium*, která s účinností od 5. 6. 2022 stanovuje novou strukturu kuriálních úřadů. Pojem *dikasterium* nyní odpovídá konkrétním úřadům římské kurie, jež byly dříve nazývány *Kongregace*.

⁴⁰ HRDINA, *Co se (ne)změnilo rekodifikací kanonického trestního práva hmotného*, s. 13, pozn. č. 3.

⁴¹ Kán. 1315 § 2 CIC.

⁴² TRETERA, HORÁK, s. 328.

⁴³ Kán. 1317 věta druhá CIC.

⁴⁴ Kán. 1316 CIC.

právní postup v případě podezření ze spáchání vymezených trestných činů, který zajistí jejich spravedlivé, účinné a rychlé projednání.⁴⁵ Zbývá dodat, že právní obyčej nemůže být nikdy pramenem trestního práva.⁴⁶

Pokud jde o vztah kanonického a sekulárního trestního práva, je třeba konstatovat, že jsou na sobě více méně nezávislé. Církevní normotvorba rozhodně nemá ambici nahrazovat světské trestní předpisy. Naopak, církev uznává autonomii státních orgánů činných v trestním řízení, jejich fungování považuje za potřebné a nechce jim být konkurentem. Stíhání pachatelů trestných činů obsažených ve světských trestních předpisech je totiž podle učení církve posláním veřejné (státní) moci; právě ta má právo a povinnost chránit mezilidské vztahy ve společnosti. Světské a kanonické trestní právo jsou proto dvěma paralelními právními systémy, které fungují vedle sebe a pouze zřídka kdy se protínají (zabývají se tímž protiprávním jednáním);⁴⁷ je tomu tak zejména v případě sexuálních a majetkových deliktů duchovních. Ve specifických případech pohlavního zneužití osoby mladší 18 let, pakliže se jedná o skutek postihovaný zároveň i sekulárním trestním právem, má ovšem diecézní biskup (pokud shledá nařčení hodnověrným) neprodleně oznámit věc orgánům činným v trestním řízení; takto má přitom postupovat i v případě pravděpodobného promlčení podle světského trestního práva, neboť toto posouzení přísluší státním orgánům.⁴⁸

1.2 Kárné právo soudcovské

Dle filosofa Jana Sokola tvoří soudci elitní vrstvu společnosti; zajištění prestiže soudcovského povolání proto vyžaduje také větší míru jejich odpovědnosti.⁴⁹ Výkon tohoto povolání s sebou přináší vysoké nároky, jež jsou kladeny nejen na osobnost soudce, ale také na jeho odbornou a morální stránku. Dokonce ani etické chování soudce nelze redukovat jen na dodržování pravidel slušného společenského chování, neboť ze samotné podstaty soudcovské funkce vyplývají na chování soudců zvýšené požadavky v zájmu zachování důvěry veřejnosti,

⁴⁵ Tato instrukce je aplikována v případech oznámení týkajících se duchovních i laiků, kteří v církvi zastávají nějaký úřad, jež jsou podezřelí z trestných činů spočívajících v nucení kohokoli násilím, jeho pohrůzkou nebo zneužitím autority k vykonání nebo stpění sexuálních aktů, výrobě, prezentování, přechovávání nebo šíření dětské pomografie a také v získávání nebo svádění nezletilého k účasti na pornografické prezentaci. Postupy stanovené instrukcí však lze přiměřeně použít i pro předběžné šetření jiných trestných činů [čl. 2 Instrukce]. Dále je v tomto předpisu upravena například problematika prevence, předběžného šetření a oznamování podezření ze spáchání trestného činu, opatření činěných vůči podezřelému, předávání výsledků církevního šetření státním orgánům a podávání informací o probíhajícím řízení, péče o dotčené osoby a také obviněného.

⁴⁶ TRETERA, HORÁK, s. 328.

⁴⁷ Tamtéž, s. 327.

⁴⁸ MENKE, s. 86.

⁴⁹ JIRSA, J. a kol. *Klíč ke soudní síni: příručka pro začínající soudce a advokáty*. Praha: LexisNexis, 2006, s. 14; prostřednictvím: ZETKOVÁ, K. *Kárná odpovědnost soudce v České republice*. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci - Právnická fakulta, 2016, s. 17.

věrohodnosti justice a jejího spravedlivého rozhodování, stejně jako důstojnosti těch, kteří ji tvoří.⁵⁰

Kárnou odpovědnost můžeme obecně považovat za odpovědnost specifickou pro určité vybrané profese⁵¹, jež představuje negativní reakci na spáchané provinění. Právní řád ukládá soudcům řadu povinností a omezení, jimž musejí dostát, a to nejen během přímého výkonu své funkce, ale také v rámci svého soukromého života. Právě jejich kárná odpovědnost je jednou ze základních záruk toho, že budou dodržovat povinnosti, jež musejí při výkonu své funkce plnit. Kárná odpovědnost soudců tedy představuje nástroj realizace dohledu nad řádným výkonem soudnictví. Jejím základním smyslem však je ochrana integrity soudcovského sboru, nezávislosti a nestrannosti soudců a soudní moci a důvěry veřejnosti v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů; právě z tohoto důvodu je třeba bezesbytku trvat na tom, aby plnění pracovních povinností a výkon mimopracovních aktivit soudce společně dávaly záruku řádného výkonu jeho funkce. Účelem kárné odpovědnosti soudců je zabránit tomu, aby tuto funkci zastávali ti, kteří nejsou zjevně dlouhodobě schopni či ochotni vykonávat svěřenou ústavní roli řádným způsobem, protože by jejich další setrvání v tomto úřadě vedlo k opakovanému hromadění průtahů či jiných závažných nedostatků v jimi vyřizovaných věcech, případně existují vážné pochybnosti o jejich věrohodnosti a morální integritě.⁵²

Odpovědnost soudce za jím spáchané delikty přitom nelze považovat za porušení jeho nezávislosti. Již skutečnost, že ústavní pořádek i zákony soudcům ukládají různé povinnosti, vede logicky k nutnosti úpravy pro stanovení následků za jejich případné porušení. Řízení o kárné odpovědnosti zapadá do komplexu nezávislosti soudce, neboť mu zajišťuje možnost obrany ve specifickém soudním procesu upraveném právě s ohledem na zvláštní postavení soudce; za pochybení související s výkonem funkce či tímto postavením přitom nemůže být soudce postižen jinak⁵³ než právě v kárném řízení.⁵⁴

⁵⁰ ANGYALOSSY, P., HAVELEC, R., a kol. *Etický kodex*. Brno, 2020, s. 5.

⁵¹ Mimo kárnou odpovědnost soudců existuje v rámci právnické obce ještě kárná odpovědnost advokátů, notářů, soudních exekutorů, či státních zástupců.

⁵² Rozhodnutí NSS ze dne 18. 2. 2015, č. j. 13 Kss 6/2014-138.

⁵³ Samozřejmě s výjimkou trestní odpovědnosti posuzované v trestním řízení a výtky dle § 88a ZSS. Zároveň platí, že pro činy spáchané při výkonu funkce soudce nebo v souvislosti s ním lze soudce trestně stíhat nebo vzít do vazby jen se souhlasem prezidenta republiky [srov. § 76 odst. 1 ZSS].

⁵⁴ ZEMANOVÁ, D. *Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 138–139.

Soudobé⁵⁵ relativně lakonické hmotněprávní zakotvení kárné odpovědnosti soudců⁵⁶ nalezneme v zákoně o soudech a soudcích (konkrétně jde o § 86–§ 90). Zákonodárce zvolil toto legislativní řešení proto, že kárná odpovědnost soudce se odvíjí od vymezení jeho povinností, které stanoví především právě tento předpis.⁵⁷ V něm je upravena jak (jediná) skutková podstata kárného provinění, tak také nabídka možných kárných opatření jakožto postihů za spáchaný delikt. Legální definici kárné odpovědnosti soudce však v právním řádu nenalezneme. Legislativa ji vymezuje velmi obecně tak, že „*soudce, předseda soudu, místopředseda soudu, předseda kolegia Nejvyššího soudu nebo Nejvyššího správního soudu jsou kárně odpovědní za kárné provinění.*“⁵⁸ Jedná se tedy o nutnost soudce nést zákonem stanovený následek za takové porušení svých povinností nebo jednání, které naplňuje skutkovou podstatu kárného provinění.

Pokud jde o právní povahu kárné odpovědnosti soudce, dle Aleše Gerlocha se jedná o disciplinární odpovědnost pohybující se na pomezí mezi soukromoprávními a veřejnoprávními delikty; poukazuje zároveň to, že ji nelze vymoci, pokud zanikl vztah, jenž ji zakládal.⁵⁹ Otázkou charakteru kárné odpovědnosti se zabýval taktéž Ústavní soud, který naznal, že se nejedná o případ trestního obvinění, nýbrž jde svou povahou o klasickou disciplinární odpovědnost, neboť je „*sice rozhodováno o odpovědnosti za nesplnění povinnosti stanovené právním předpisem, avšak týká se pouze specifických povinností soudce. (...) Za porušení povinností soudce totiž může být uložena pouze sankce měnící podmínky právního vztahu mezi soudcem a státem či tento právní vztah ukončující.*“⁶⁰ Já sám bych na základě svých praktických zkušeností, přes všechny respekt ke specifickým funkcím soudce (jako je především jejich ústavně garantovaná nezávislost), označil kárnou odpovědnost za fakticky pracovníprávní; je tomu tak proto, že naprostá většina soudcům vytýkaných provinění se týká kvality (zejména rychlosti) výkonu soudcovské činnosti, tedy jejich „pracovní“ agendy.

Zakotvení kárného řízení jakožto soudního procesu, v němž se realizuje kárná odpovědnost soudců, se (možná poněkud překvapivě) nenachází přímo v zákoně o soudech a soudcích, nýbrž ve zvláštním právním předpise,⁶¹ jímž je zákon o řízení ve věcech soudců, státních zástupců

⁵⁵ Ohledně exkurzu do historického vývoje kárné odpovědnosti soudců srov. KOSAŘ, D., PAPOUŠKOVÁ, T. *Kárná odpovědnost soudce v přerodu: ponaučení z České republiky*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 4–16.

⁵⁶ V této práci se nebudu věnovat kárné odpovědnosti funkcionářů soudu [srov. § 87 odst. 2, § 88 odst. 2 ZSS], ani problematice nezpůsobilosti soudce k výkonu funkce [srov. § 91 a § 92 ZSS]. Pojednáno taktéž nebude o specifické úpravě kárné odpovědnosti ústavních soudců [srov. § 132–142 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu].

⁵⁷ GRYGAR, J. *Zákon o soudech a soudcích. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, § 86.

⁵⁸ § 86 ZSS.

⁵⁹ GERLOCH, A. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 164.

⁶⁰ Nález ÚS ze dne 29. 9. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 33/09, odst. [53].

⁶¹ Dle § 90 ZSS upravuje řízení ve věcech kárné odpovědnosti soudců zvláštní právní předpis.

a soudních exekutorů⁶². Právní řád neobsahuje ani legální definici kárného řízení; na základě vymezení jeho smyslu a účelu však lze konstatovat, že se jedná o zákonem upravený postup kárného soudu, procesních stran (kárného navrhovatele a kárně obviněného) a dalších subjektů zúčastněných na řízení, jehož cílem je zjistit, zda obviněný soudce spáchal mu vytýkané kárné provinění, a případně uložení některého ze zákonem stanovených kárných opatření. Jedná se tedy ve své podstatě o specifické soudní řízení, v němž jsou „souzeni“ soudci. Jeho explicitní právní úprava je velmi stručná, neboť čítá toliko sedmáct ustanovení.⁶³ Platí proto, že nestanoví-li daný zákon jinak nebo nevyplývá-li z povahy věci něco jiného, použijí se v kárném řízení přiměřeně ustanovení trestního řádu^{64, 65}. Ani o problematice kárného procesního práva však nebude v této práci blíže pojednáno.

Pro vztah mezi kárnou a „všeobecnou“ odpovědností (ať už trestní nebo přestupkovou) platí, že *„má-li kárný senát zřato, že skutečnosti, které se kárně obviněnému kladou za vinu, mají znaky trestného činu nebo přestupku anebo jiného správního deliktu, kárné řízení přeruší a věc postoupí příslušnému orgánu; obdobně postupuje i tehdy, dozví-li se, že pro tentýž skutek je vedeno proti kárně obviněnému trestní stíhání nebo správní řízení.“*⁶⁶ Obecná odpovědnost soudců má tedy legislativně zakotvenou přednost před jejich kárnou odpovědností. Přerušeni kárného řízení pak trvá až do právní moci rozhodnutí příslušného orgánu, jemuž byla věc postoupena. Poté je na kárném soudu, aby posoudil, zda postih uložený v tomto jiném řízení je dle něj dostačující, či nikoliv. Pokračování v kárném řízení (a případnému uložení kárného opatření za tentýž skutek, za nějž byl soudce již postižen) nebrání dokonce ani zásada *ne bis in idem*, neboť právní úprava kárné odpovědnosti soudců sleduje zcela jiné (specifické) cíle, tedy týká se odlišných chráněných zájmů než předpisy trestního a přestupkového práva.⁶⁷

⁶² Jak název tohoto předpisu napovídá, upravuje také kárné řízení se státními zástupci a soudními exekutory (některá ustanovení zákona jsou pro všechny společná, jiná pro každou odpovědnost samostatná); této problematice však nebude v práci věnována pozornost.

⁶³ § 8–25 KŘ.

⁶⁴ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“ či „TR“).

⁶⁵ § 25 KŘ.

⁶⁶ § 15 odst. 1 KŘ.

⁶⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2007, sp. zn. 1 Skno 1/2007, či rozhodnutí NSS ze dne 18. 5. 2021, č. j. 13 Kss 5/2020-400.

2. DELIKTY A ODPOVĚDNOST ZA NĚ

2.1 Podstata deliktů

Delikt⁶⁸, za nějž je kárně odpovědný soudce, se nazývá kárné provinění. Je jím „*zaviněné porušení povinností soudce, jakož i zaviněné chování nebo jednání, jímž soudce narušuje důstojnost soudcovské funkce nebo obrožuje důvěru v nezávislé, nestranné, odborné a spravedlivé rozhodování soudů*“.⁶⁹ Jediným (výlučným) subjektem, který se může tohoto deliktu dopustit, je tedy logicky právě pouze soudce. Zákon přitom kárné provinění definuje velmi obecně; k jeho vymezení používá toliko jedinou „všeobjímající“ skutkovou podstatu, pod níž mají být podřaditelná veškerá porušení soudcovských povinností a jiná jejich nežádoucí jednání.

Nevýhodou této koncepce je složitější subsumpce konkrétního vytykaného jednání pod výhradně neurčité právní pojmy obsažené v legální definici kárného provinění. Stejně tak může být vnímáno jako nežádoucí, jak velký prostor je dán pro uvážení kárného soudu posuzujícího v každém individuálním případě to, zda určitý skutek naplňuje znaky kárného provinění. Na druhou stranu je třeba ale zároveň připustit, že významným benefitem současné právní úpravy je právě možnost aplikace této široce pojaté skutkové podstaty na různorodá jednání; rozmanitost skutků, jež mohou (teoreticky) narušovat fungování soudcovského stavu a jejichž potřeba penalizace vyvstane, je totiž nepřehledná a těžko předvídatelná. Lze tedy shrnout, že u konkrétních skutkových podstat je sice pravděpodobně snazší a přesvědčivější podřadit určité jednání pod pregnantně vymezenou právní úpravu, může se však stát, že atypické (zákonodárcem nepředvídané) jednání nebude možné podřadit pod žádnou z úzce vymezených skutkových podstat, byť by bylo jakkoli zjevně zavrženíhodné, což by vedlo k jeho nepostizitelnosti. Právě vzhledem k pestrosti soudcovské činnosti (a s tím související bohaté škále možných nežádoucích situací a stavů, k nimž může dojít), považuje Daniela Zemanová obecně pojatou skutkovou podstatu za vhodnější.⁷⁰ Ve prospěch této konstrukce se argumentuje také tím, že obecně definovaná skutková podstata kárného provinění pouze odráží taktéž velmi vágní vymezení některých soudcovských povinností.⁷¹

⁶⁸ Termín *delikt* chápu v jeho nejširším smyslu jako jakékoli porušení práva nebo jím stanovené povinnosti. Používám jej proto v této práci jako obecné označení pro skutek, jehož protiprávnost je stanovena právním předpisem; považují jej tedy za nadřazený pojem termínům konkrétního pojmenování protiprávního jednání v obou porovnávaných odvětvích.

⁶⁹ § 87 odst. 1 ZSS.

⁷⁰ ZEMANOVÁ, s. 139–141.

⁷¹ GRYGAR, § 87.

Povinnosti, za jejichž porušení může být soudce shledán kárně odpovědným, mohou totiž být stanoveny kdekoliv v celém právním řádu, přičemž soudce se jich může dopustit nejen v souvislosti se svou pracovní činností (tedy bezprostředně při výkonu své funkce), ale i v běžném osobním životě.⁷² Příkladem lze zmínit ústavní úpravu, která soudci zakazuje souběžný výkon jakékoli funkce ve veřejné správě⁷³ a ukládá mu povinnost rozhodovat jsa vázán zákonem a mezinárodní smlouvou.⁷⁴ Většinu soudcovských povinností pak stanoví přímo zákon o soudech a soudcích, který po tomto činiteli především požaduje, aby vykládal zákony podle svého nejlepšího vědomí i svědomí a rozhodoval v přiměřených lhůtách bez průtahů, nestranně, spravedlivě a na základě skutečností zjištěných v souladu se zákonem.⁷⁵ Je povinen vykonávat svou funkci svědomitě a i v občanském životě se zdržet všeho, co by mohlo narušit důstojnost soudcovské funkce nebo ohrozit důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů. Dále soudce musí podávat oznámení o osobním zájmu, činnostech, majetku, příjmech a závazcích;⁷⁶ zachovávat mlčenlivost o všem, co se dozvěděl v souvislosti s výkonem své funkce;⁷⁷ či soustavným vzděláváním dbát o prohlubování svých odborných znalostí potřebných pro řádný výkon své profese.⁷⁸ Povinnosti soudcům ovšem stanoví též jednotlivé procesní předpisy upravující konkrétní řízení⁷⁹ (určující především lhůty, v nichž musejí o konkrétním podání účastníka řízení rozhodnout), dále jednací řád a také nejrůznější interní normativní akty orgánů státní správy soudů. Mezi nejtypičtější kárná provinění patří rozhodně průtahy v řízení⁸⁰, dále jsou to odborná pochybení při vedení soudního řízení⁸¹ a vydávání rozhodnutí⁸², nerespektování závazného právního názoru⁸³ či nesprávné vedení soudního spisu⁸⁴.

Protiprávní jednání, za něž je v kanonickém právu trestně odpovědný věřící (každý člen církve), se nazývá *delictum*⁸⁵, v českém překladu je užíván termín *trestný čin*⁸⁶. Dle účinné právní úpravy je

⁷² GRYGAR, § 87.

⁷³ Čl. 82 odst. 3 Ústavy.

⁷⁴ Čl. 95 odst. 1 Ústavy.

⁷⁵ § 79 odst. 1 ZSS.

⁷⁶ § 80 odst. 1 ZSS.

⁷⁷ § 81 odst. 1 ZSS.

⁷⁸ § 82 odst. 2 ZSS.

⁷⁹ Např. trestní řád; zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád; zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních; či zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

⁸⁰ Např. rozhodnutí NSS ze dne 10. 6. 2019, č. j. 11 Kss 1/2019-87, ze dne 15. 4. 2019, č. j. 11 Kss 8/2018-199.

⁸¹ Např. rozhodnutí NSS ze dne 6. 9. 2017, č. j. 13 Kss 5/2017-120, ze dne 27. 6. 2013, č. j. 13 Kss 4/2013-115.

⁸² Např. rozhodnutí NSS ze dne 11. 4. 2018, č. j. 16 Kss 6/2017-201, ze dne 20. 6. 2018, č. j. 13 Kss 8/2017-170.

⁸³ Např. rozhodnutí NSS ze dne 10. 5. 2011, č. j. 13 Kss 11/2010-51, ze dne 7. 3. 2018, č. j. 16 Kss 7/2017-223.

⁸⁴ Např. rozhodnutí NSS ze dne 5. 1. 2011, č. j. 11 Kss 2/2010-57.

⁸⁵ Takto jej označuje oficiální latinské znění Kodexu.

⁸⁶ Původně (před novelizací Kodexu Apoštolskou konstitucí *Pascite gregem Dei*) používal oficiální český překlad pojem *zločin*; nově zvolený termín *trestný čin* odpovídá sekulárnímu označení protiprávního jednání vymezeného v zákoně

jím „vnější porušení zákona nebo příkazu, které je těžce přičitatelné z důvodu úmyslu nebo nedbalosti.“⁸⁷ Základem trestní odpovědnosti katolíka je tedy spáchání skutku spočívajícího v porušení trestního zákona nebo příkazu opatřeného trestní sankcí.⁸⁸ Klerik může být jak obecným subjektem (a to u většiny trestných činů, které může spáchat každý věřící, tedy i laik), ovšem v případě určitých vybraných skutků vystupuje jako speciální subjekt, neboť vymezeného protiprávního jednání se může dopustit pouze a toliko klerik.⁸⁹ Kanonické právo totiž (na rozdíl od kárné právní úpravy) obsahuje velkou spoustu konkrétních skutkových podstat jednotlivých trestných činů, které pregnantně definují, jaké přesně jednání je protiprávní.⁹⁰ Typově se jedná o trestné činy proti víře a jednotě církve, církevním představeným a výkonu církevních služeb, proti svátostem, dobré pověsti, zvláštním povinnostem, lidskému životu či lidské důstojnosti a svobodě; tyto kategorie přitom odpovídají jednotlivým statím zvláštní části trestněprávní úpravy v Kodexu. Výjimku z této koncepce představuje tzv. „hmotněprávní obecná norma“⁹¹, o níž bude pojednáno v následující podkapitole.

Kanonický trestný čin je třeba odlišovat od hříchu, který je „*proviněním proti rozumu, pravdě a správnému svědomí*“;⁹² na rozdíl od objektivně formulované skutkové podstaty je totiž subjektivní kategorií zavazující hříšníka pouze v jeho svědomí. Za stanovených podmínek je odpouštěn ve svátosti smíření prostřednictvím kněží, kterým k tomu bylo příslušnou církevní autoritou uděleno zpovědní pověření. Pokud je ovšem hřích současně také trestným činem, nemůže být zásadně zpovědníkem z hříšníka sňat. Výjimkami z tohoto pravidla jsou případ nebezpečí smrti a možnost jeho prominutí pro vnitřní svátostný obor (pokud je pro kajícího příliš tvrdé setrávat ve stavu těžkého hříchu, dokud příslušný představený trest nepromine).⁹³

Odlíšný přístup obou odvětví panuje ohledně reflektování závažnosti spáchaného provinění ve vztahu k naplnění skutkové podstaty deliktu. V případě kárné odpovědnosti se uplatňuje materiální přístup, neboť podle judikatury kárného soudu⁹⁴ je ke spáchání kárného provinění nutná určitá intenzita porušení povinnosti soudce; jinými slovy ne každé pochybení (byť by

č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“ či „TZ“). Já v práci dále užívám překladu *trestný čin*.

⁸⁷ Kán. 1321 § 2 CIC.

⁸⁸ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 262. Obdobně § 13 odst. 1 TZ stanoví, že „*trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“

⁸⁹ Jedná se zejména o trestné činy proti zvláštním povinnostem (srov. § 1392–196 CIC).

⁹⁰ Upraveny jsou především v části 2. knihy VI. Kodexu (tj. kán 1364–1398); další skutkové podstaty trestných činů pak stanoví též jiné trestní předpisy (např. Normy).

⁹¹ Kán. 1399 CIC.

⁹² *Katechismus katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, čl. 1849.

⁹³ TRETERA, HORÁK, s. 329.

⁹⁴ Rozhodnutí NSS ze dne 19. 10. 2011, č. j. 11 Kss 1/2011-131, či ze dne 3. 10. 2013, č. j. 16 Kss 8/2013-45.

i naplňovalo formálně vyjádřené znaky skutkové podstaty), vede k závěru o spáchání kárného provinění.⁹⁵ Naopak kanonické trestní právo chápe trestný čin formálně a při hodnocení spáchaného skutku se omezuje toliko na prosté zjištění porušení zákona, a to bez toho, že by jako další přístupující podmínku vyžadovalo určitý stupeň nebezpečnosti takového jednání; materiální závažnost (škodlivost) spáchaného deliktu pak hraje roli až při rozhodování ordináře, zda bude daný trestný čin stíhat.⁹⁶

Lze tedy shrnout, že oba delikty (kárné provinění soudce i kanonický trestný čin klerika) shodně spočívají v jednání, které naplňuje skutkovou podstatu protiprávního činu stanovenou v příslušném zákoně. Odlišnosti pak tkví v tom, že kárná odpovědnost je upravena toliko jedinou univerzální skutkovou podstatou zahrnující potenciálně veškeré nežádoucí jednání soudce, kdežto kanonické trestní právo má v zásadě (až na hmotněprávní obecnou normu) „klasický“ katalog konkrétních skutkových podstat postihujících úzce vymezené jednání. Z pohledu možného pachatele daných deliktů je soudce vždy výhradním subjektem, kdežto klerik může být v závislosti na spáchaném skutku subjektem obecným či speciálním. Kárné právo zohledňuje závažnost spáchaného deliktu při posuzování, zda jde o kárné provinění, ovšem kanonickým trestným činem je každé jednání naplňující příslušnou skutkovou podstatu.

2.2 Zásada zákonnosti

Klasická lidskoprávní zásada trestního práva spočívající v pravidlu *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* (volně interpretovaná tak, že jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit) je v současné době vlastní všem civilizovaným právním řádům.⁹⁷ V obou porovnávaných odvětvích je ovšem do jisté míry (ať už teoreticky nebo fakticky) omezena.

V případě kárného práva totiž může být kárným proviněním nejen porušení konkrétní (právním předpisem jednoznačně stanovené a zároveň nesporně interpretované) povinnosti, nýbrž také jakékoli chování nebo jednání, kterým soudce narušuje důstojnost své funkce nebo ohrožuje důvěru v justici; tím však upřímně řečeno může být shledáno ledasco. Skutková podstata plná neurčitých právních pojmů tedy způsobuje, že kárným proviněním může být (formálně vzato zcela v souladu se zásadou zákonnosti) fakticky cokoli, co kárný soud uzná za vhodné. Právě v situacích, kdy je soudci vytýkáno porušení některé z vágně formulovaných povinností či určité

⁹⁵ ZEMANOVÁ, s. 139–141.

⁹⁶ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 263.

⁹⁷ V sekulárním trestním právu je vyjádřena v § 12 odst. 1 TZ.

jednání údajně ohrožující důvěru veřejnosti v soudnictví, vyvstává dle mého relevantní otázka, zda současně precizovaná „univerzální“ skutková podstata kárného provinění není (minimálně materiálně vzato) v rozporu se zásadou zákonnosti. Reálně je třeba připustit, že soudce s jistotou neví, jaké veškeré chování či jednání je mu zapovězeno (tedy čím vším se může dopustit disciplinárního deliktu); kárné právo je totiž velmi kazuistické a je založeno především na judikatuře kárného soudu. Je však zároveň otázkou, zda tomu vůbec může být jinak. Kárným deliktem nutně musí být taktéž „mimopracovní“ excesy soudců představované jejich nevhodným chováním nebo jiným jednáním porušujícím soudcovskou etiku.⁹⁸ Jen velmi těžko by se ovšem dle mého názoru pod (případně) zcela konkrétně formulované skutkové podstaty (předem explicitně popisující veškeré neakceptovatelné jednání) subsumovaly již téměř „kultovní“ kárná provinění jako účast soudkyně v soutěži *Miss Monokiny* či krádeží drobného zboží v samoobsluze.⁹⁹ Stejně tak například u soudce, který se na pracovišti opije natolik, že mu na chodbě soudu spadnou kalhoty, a následně v opojení alkoholem způsobí dopravní nehodu, při níž odmítne podstoupit dechovou zkoušku s odůvodněním „že je soudce“,¹⁰⁰ se sice může jevit jako konsenzuální a zcela nezbytné potrestání takového jednání; jistotu umožnění postihu (samozřejmě v případě prokázání viny) však skýtá právě jen velmi neurčitě pojatá definice kárného provinění. Při zhodnocení všech přínosů i negativ současné právní úpravy kárných deliktů mám za to, že převažují pozitiva; je tomu tak především proto, že kárný soud dle mého názoru rozhoduje velmi umírněně a rozvážně.

Kanonické trestní právo pak sice obsahuje konkrétní skutkové podstaty trestných činů (pojaté daleko úžeji než v případě kárného provinění), jejichž výčet v Kodexu je navíc taxativní, tudíž by se mohlo na první pohled zdát, že v tomto odpovědnostním systému není zásada zákonnosti brána nikterak zkrátka. Nicméně ani zde zásada *nullum crimen sine lege* neplatí zcela absolutně, neboť existují dvě možnosti jejího průlomu. První je tzv. hmotněprávní obecná norma, jež zůstala v Kodexu i po jeho poslední novelizaci, podle níž „*kromě případů stanovených v tomto nebo jiných zákonech lze vnější porušení Božího nebo kanonického zákona postihnout spravedlivým trestem pouze tehdy, jestliže zvláštní závažnost tohoto porušení vyžaduje trest a je nutno předejít nebo odstranit pohoršení.*“¹⁰¹ Dle tohoto ustanovení je tedy možné (v případě vnějšího porušení zákona) postihovat i jednání, které nenaplnuje žádnou skutkovou podstatu trestného činu uvedenou v zákoně. Jiří Tretera a Záboj Horák zdůrazňují, že i za takové protiprávní jednání je ovšem možné ukládat sankce jen

⁹⁸ Např. rozhodnutí NSS ze dne 16. 6. 2016, č. j. 16 Kss 1/2016-55, či ze dne 20. 5. 2015, č. j. 13 Kss 1/2015-112.

⁹⁹ FRIEDEL, T. *Jak čestí soudci (ne)smí jednat. Praxe kárného soudu ve věcech kárných řízení se soudci v letech 2008-2014.* Jurisprudence. Praha: Univerzita Karlova, 2015, č. 1, s. 15.

¹⁰⁰ Věc vedená u NSS pod sp. zn. 13 Kss 5/2020.

¹⁰¹ Kán. 1399 CIC.

ze „seznamu“ zákonem stanovených trestů a lze tak učinit pouze při porušení zákona¹⁰² (tedy psané právní normy), nikoliv právního obyčeje; dle nich proto nelze tvrdit, že jde o porušení zásady zákonnosti.¹⁰³ Naopak Hrdina toto ustanovení považuje z hlediska právní jistoty za značně problematické;¹⁰⁴ výslovně jej označuje za nešťastné prolomení shora uvedené zásady.¹⁰⁵ Má za to, že tato norma by měla být aplikována pouze ve zvláštních a výjimečně naléhavých případech.¹⁰⁶ Připouští však, že naštěstí (ke cti církevní justice) není v právní praxi téměř využívána. Poukazuje též na skutečnost, že Kodex kánonů východních církví obdobnou normu nezná a klade si otázku, zda ji vůbec potřebuje latinská církev.¹⁰⁷ V kontextu řešené zásady zákonnosti je třeba upozornit také na problematický průlom do principu legality kanonického trestního řízení spočívající v tom, že jeho předmětem může být nejen porušení církevních zákonů, nýbrž také „každé hříšné jednání, pokud se týká určení zavinění a uložení církevních trestů“.¹⁰⁸ Hrdina tuto formulaci předně označuje za „málo transparentní“ a namítá, že pojem hřích představuje neprávní kategorii. Nadto opětovně kritizuje to, že podle tohoto ustanovení, ve spojení se shora uvedenou tzv. „hmotněprávní obecnou normou“, může být uložen trest i za jednání, které nenaplnuje znaky skutkové podstaty trestného činu popsáno v trestním zákoně.¹⁰⁹ Já osobně se s názorem autorů Tretery a Horáka neztotožňuji, neboť skutečnost, že pachatel může být potrestán toliko zákonem předvídaným trestem, sice naplňuje část zásady *nulla poena sine lege*; dle mého názoru to ovšem ničeho nemění na tom, že pasáž *nullum crimen sine lege* zůstává oslyšena. Aby bylo dané zásadě učiněno zadost, nesmí po mém soudu být umožněno, aby každé porušení právního předpisu bylo považováno za trestně postižitelný delikt, nýbrž jen takové, o němž to výslovně stanoví zákon. Musím proto přisvědčit názoru Hrdiny, že z pohledu teorie trestního práva se jedná o značně problematickou normu. Na druhou stranu by ovšem bylo dle mého na místě si položit otázku, nakolik (a zda vůbec) je nyní kritizovaná hmotněprávní obecná norma svým charakterem odlišná od pojetí kárného provinění.

Druhou situací, kdy kanonické právo umožňuje uložení trestní sankce i tam, kde nedošlo k naplnění žádné skutkové podstaty trestného činu uvedeného v zákoně, je nesplnění povinnosti něco vykonat nebo něčeho se zdržet, jež byla jednotlivci uložena trestním příkazem.¹¹⁰ Jedná se

¹⁰² Damián Němec ovšem zdůrazňuje, že se nemusí jednat o trestní zákon [NĚMEC, s. 18].

¹⁰³ TRETERA, HORÁK, s. 329.

¹⁰⁴ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 277.

¹⁰⁵ HRDINA, *Fungování církevních soudů v trestních věcech*, s. 231.

¹⁰⁶ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 277.

¹⁰⁷ HRDINA, *Co se (ne)změnilo rekodifikací kanonického trestního práva hmotného*, s. 24.

¹⁰⁸ Kán. 1401 odst. 1 CIC.

¹⁰⁹ HRDINA, *Fungování církevních soudů v trestních věcech*, s. 231.

¹¹⁰ TRETERA, HORÁK, s. 329.

o zvláštní druh individuálního správního aktu (disciplinárního opatření netrestního charakteru nepředstavující trest, ale úkon řízení), který konkrétnímu subjektu něco nařizuje nebo zakazuje¹¹¹. Pro případ jeho porušení se adresátovi hrozí trestem se vždy určitou sankcí¹¹², který musí být v textu jasně vymezen.¹¹³ Trestní příkaz je spíše výjimečné opatření, a proto má být vydáván až po zralém uvážení.¹¹⁴ Tento institut je svou koncepcí značně specifický a nemá obdoby v sekulárním trestním právu,¹¹⁵ natož právu kárném.

Lze tedy shrnout, že v obou porovnávaných odvětvích vystávají jisté pochybnosti o absolutním naplňování zásady zákonnosti; zároveň mám však za to, že se jedná spíše o teoretické výhrady, než že by snad v praxi bylo obžalovanými vytýkáno, že tato elementární zásada není dodržována.

2.3 Presumpce nevinny

Dalším klasickým pilířem trestního práva je zásada presumpce nevinny, tedy pravidlo stanovící, že každý obviněný z trestného činu se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem. Je zakotvena v řadě sekulárních (mezinárodních i vnitrostátních) pramenů ústavního práva.¹¹⁶

V právní úpravě kárné odpovědnosti není explicitně vyjádřena (nepojednává o ní zákon o soudech a soudcích ani kárný řád). Plyne však zcela zjevně z trestního řádu¹¹⁷, kterého se v tomto řízení přiměřeně užívá. O její aplikovatelnosti tedy není v kárném řízení žádných pochyb; zároveň mám za to, že nedochází ani k jakýmkoli problémům s nezbytností jejího dodržování (ze stran médií či kárných navrhovatelů).

Obdobně tomu bylo také v kanonickém trestním právu, v němž zásada presumpce nevinny nebyla až do poslední novely Kodexu též výslovně kodifikována, avšak vyplývala z celkového kontextu a jiných zásad tohoto předpisu. Nově Kodex explicitně stanoví, že „každý je považován za nevinného, dokud není prokázán opak“.¹¹⁸ Právě tuto změnu považují Tretera s Horákem za zvlášť důležitou

¹¹¹ Zpravidla omezení výkonu služby či povinnost zdržovat se na určitém místě.

¹¹² Nelze však stanovit trvalé pořádkové tresty.

¹¹³ Kongregace pro nauku víry. *Vademecum o některých bodech postupu v případech sexuálního zneužívání nezletilých spáchaného duchovními*, 2021, s. 78–79.

¹¹⁴ Kán. 1319 § 2 CIC.

¹¹⁵ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 262.

¹¹⁶ Čl. 11 odst. 1 Všeobecné deklarace lidských práv, čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

¹¹⁷ Dle § 2 odst. 2 TŘ platí, že „dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen.“

¹¹⁸ Kán. 1321 § 1 CIC.

(Ponížil dokonce za nejdůležitější přínos celé novelizace Kodexu)¹¹⁹, a to s ohledem na možnou neopatrnost představených a ostatních odpovědných orgánů při poskytování informací a zveřejňování vyšetřování případů podezření ze sexuálních trestních činů ještě před vynesemím rozhodnutí; taková jednání totiž dle nich mají za následek často nespravedlivá poškození lidské důstojnosti.¹²⁰ Stejně tak Jiří Dvořáček má za to, že důvod pro pozitivní zakotvení presumce nevinny v Kodexu tkví nepochybně ve snaze o posílení ochrany obviněných duchovních v kauzách týkajících se sexuálních skandálů, v nichž je na ně často nahlíženo rovnou jako na viníky.¹²¹

Sám pochopitelně nezpochybnuji spíše symbolickou vhodnost toho, je-li zásada presumce nevinny výslovně upravena v právním předpise. Nejsem si však jist, zdali její pozitivní zakotvení do Kodexu je skutečně natolik zásadní a přelomovou skutečností, jak uvádějí shora citovaní autoři. Tuto pochybnost ve mně vyvolává především zkušenost toho, že církevní představitelé (většinou) vůbec neinformují ani o samotném faktu vedení trestního řízení vůči knězi, natož aby farníkům poskytli informace ohledně vytykaného jednání a způsobu konečného rozhodnutí ve věci. Na rozdíl od kárného řízení, o němž se poskytují tiskové zprávy a všechna konaná jednání jsou veřejná, považuji takto důrazné akcentování praktického významu presumce nevinny v systému, v němž se neposkytují téměř žádné informace, za poněkud přehnané.

2.4 Zavinění

Pokud jde o subjektivní stránku jakožto jeden z obligatorních znaků pro naplnění skutkové podstaty deliktu, tak se požadavky obou porovnávaných odpovědností na formu zavinění poněkud liší. U kárné odpovědnosti soudce je pro spáchání kárného provinění vyžadováno zaviněné¹²² porušení povinností (nejedná se tedy o objektivní odpovědnost), přičemž zákon explicitně nevylučuje žádnou z jeho forem, a kárného provinění se proto lze dopustit nejen úmyslně, ale i z nedbalosti.¹²³ Stanovení konkrétního stupně nedbalosti (tedy zda jde o nedbalost

¹¹⁹ PONÍŽIL, s. 57–58.

¹²⁰ TRETERA, HORÁK, s. 331.

¹²¹ DVOŘÁČEK, J. *Zásady trestní odpovědnosti v trestním právu katolické církve s přihlédnutím k českému trestnímu zákoníku č. 40/2009 Sb.* In: BENÁK, J. *Církev a stát 2022: sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2022, s. 25.

¹²² Zákon o soudech a soudcích dokonce pojem *zavinění* vůbec nedefinuje, pročez je třeba při jeho výkladu analogicky vycházet z trestního zákoníku. Ten ovšem konstrukci odpovědnosti za trestný čin pojímá odlišně, neboť stanoví, že „je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti“ [§ 13 odst. 2 TZ].

¹²³ ZEMANOVÁ, s. 139–141.

vědomou či nevědomou) přitom není pro závěr o vině nezbytné,¹²⁴ avšak samozřejmě může mít vliv na výši uloženého trestu.

Také trestní právo katolické církve je budováno na principu subjektivní odpovědnosti,¹²⁵ neboť trestán může být pouze ten, kdo se dopustil vnějšího porušení zákona nebo příkazu, které je mu těžce přičitatelné z důvodu úmyslu nebo nedbalosti;¹²⁶ přičitatelností se přitom dle Hrdiny rozumí v terminologii sekulárního trestního práva právě zavinění.¹²⁷ Trestně odpovědný je však zásadně jen ten, kdo se protiprávního jednání dopustí úmyslně¹²⁸, neboť odpovědnost za nedbalostní jednání by musela být v zákoně či příkazu explicitně zakotvena.¹²⁹ Ve zvláštní části Kodexu jsou přitom aktuálně toliko dvě¹³⁰ skutkové podstaty výslovně stanovíci, že je možné předmětné protiprávní jednání spáchat z (dokonce jen) hrubé nedbalosti.

V pojetí kanonického práva přitom úmyslné jednání musí zahrnovat nejen pachatelovu vědomost o činu a jeho následcích, ale také o protiprávnosti daného skutku; úmyslné zavinění tedy nastává pouze tehdy, pokud daná osoba zná zákon nebo příkaz, který hodlá porušit, a má úmysl spáchat čin, o němž ví, že je s ním v rozporu. K nedbalosti (opomenutí náležité opatrnosti) může dojít tehdy, pokud pachatel nepostupuje s takovou péčí, jakou by vynaložila každá rozumná osoba.¹³¹ Problematickou je tedy otázka trestní odpovědnosti pachatele při nedbalostní neznalosti zákona. Jelikož Kodex charakterizuje *kulpozní* zavinění jen jako opomenutí povinné péče, někteří kanonisté na základě toho (s poukazem na nepřipustnost extenzivního výkladu trestních norem) vyvozují, že pro zaviněnou neznalost zákona není dostatečná nedbalost; tedy aby pachatel mohl být potrestán, je třeba mu nejprve dokázat znalost zákona. Jedná se o projev kanonické umírněnosti, jehož důsledkem je průlom do zásady sekulárního trestního práva *ignorantia iuris non excusat* (nezaviněná neznalost práva neomlouvá).¹³² V kárném řízení by přitom bylo nemyšlitelné

¹²⁴ Rozhodnutí NSS ze dne 24. 11. 2010, č. j. 11 Kss 8/2009-51.

¹²⁵ TRETERA, HORÁK, s. 330.

¹²⁶ Kán. 1321 § 2 CIC.

¹²⁷ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 263. Dvořáček ovšem upozorňuje, že *přičitatelností* je správně naplnění podmínek nutných pro to, aby se subjektu mohlo přičíst jednání zákonodárcem označené jako trestné (jedná se o posouzení hledisek duševní vyspělosti a přičetnosti); problém dle něj spočívá v nevhodné formulaci ustanovení Kodexu, které pojem přičitatelnost používá nesprávně ve smyslu *zavinění* [DVOŘÁČEK, s. 23–24].

¹²⁸ Zajímavostí je, že kanonické právo nezná rozlišování úmyslu na přímý a nepřímý jako sekulární právo [HRDINA, *Kanonické právo*, s. 263].

¹²⁹ Kán. 1321 § 3 CIC.

¹³⁰ Jedná se o zanedbání správy církevního majetku (kán. 1376 § 2 odst. 2 CIC) a nezákonné vykonání nebo opomenutí úkonu církevní moci, úřadu nebo funkce spojené se způsobením škody jinému nebo s pohoršením (kán. 1378 § 2 CIC).

¹³¹ DVOŘÁČEK, s. 24.

¹³² HRDINA, *Kanonické právo*, s. 264, pozn. č. 264.

neshledat soudce vinným porušením povinnosti stanovené mu právním řádem toliko proto, že mu příslušný právní předpis nebyl znám.

Kodex zároveň stanoví vyvrátitelnou právní domněnku, že „při vnějším porušení se přičitatelnost předpokládá, pokud není zřejmé něco jiného“⁴³³; v takovém případě tedy není třeba zavinění dokazovat. Dle Hrdiny tato konstrukce neznamena průlom do principu presumpce nevinny, neboť se jím nepředpokládá vina, nýbrž toliko zavinění na straně pachatele dopustivšího se zevního porušení trestněprávní normy.¹³⁴ Přesto se podle mého názoru, viděno prizmatem sekulárního trestního práva, jedná o krajně problematickou konstrukci, neboť je založena na tom, že osoba podezřelá ze spáchání deliktu (zpravidla v objektivně slabším postavení vůči orgánům žaloby) musí vyvracet zákonnou domněnku ve svůj neprospěch a sama trestnímu aparátu prokazovat, že spáchání skutku nezavinila. Za situace, kdy se zásadně vyžaduje úmyslné zavinění pro naplnění většiny skutkových podstat trestného činu, je dle mého předmětnou úpravou fakticky presumován úmysl pachatele. To by ve světském právu (a tedy i kárném řízení) představovalo naprosto neakceptovatelnou koncepci.

2.5 Mírnější alternativy

V kanonickém trestním právu neexistuje povinnost automaticky zahájit trestní řízení vždy, když se ordinář dozví o protiprávním jednání jemu podřízené osoby; princip legality zde tedy neplatí striktně. Pokud ovšem podezření ze spáchání trestného činu trvá, musí být trestní řízení za účelem uložení nebo vyhlášení trestu zahájeno ve všech případech, pokud ordinář „zjistil, že ani cestou pastoračního úsilí, především bratrským upozorněním, napomenutím nebo důtkou, nelze dostatečně obnovit spravedlnost, napravit pachatele a odstranit pohoršení.“⁴³⁵ Kanonické trestní řízení je tedy (stejně jako v sekulárním trestním právu)¹³⁶ prostředkem *ultima ratio*, neboť ukládání trestů neposlušným členům církve představuje až poslední možný prostředek jejich nápravy.¹³⁷ V kontextu zásady přiměřenosti a subsidiarity trestní represe poskytuje kanonické trestní právo toliko podpůrnou ochranu zákonem chráněným zájmům a uplatňuje se jen v případech, pokud nepostačuje jiné mimotrestní řešení, tedy zásadně u protiprávních jednání s větší mírou závažnosti.¹³⁸ Zároveň je třeba akcentovat, že po poslední novele Kodexu má každý církevní představený povinnost vedle

¹³³ Kán. 1321 § 4 CIC. Lze zmínit, že Kodex z roku 1917 mluvil precizně o *presumpci úmyslu* [HRDINA, *Kanonické právo*, s. 264].

¹³⁴ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 264.

¹³⁵ Kán. 1341 CIC. Před novelou měl ordinář zahájit trestní řízení *pouze tehdy*, pokud nepostačoval mírnější postup.

¹³⁶ Dle § 12 odst. 2 TZ platí, že „trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.“

¹³⁷ HRDINA, *Fungování církevních soudů v trestních věcech*, s. 230.

¹³⁸ MENKE, s. 82.

ostatních prostředků, je-li to potřeba, užívat i trestání.¹³⁹ Platí ovšem, že „nápravný trest může být platně uložen až tehdy, jestliže předtím byl pachatel alespoň jednou napomenut, aby upustil od své zatvrzelosti, a byla mu poskytnuta přiměřená lhůta k nápravě.“¹⁴⁰

Jako mírnější alternativu k zahájení trestního řízení (a tedy udělení trestů *stricto sensu*) lze klerikovi uložit další druh trestněprávní sankce, jíž je trestní opatření. To je ochranným prostředkem výrazně preventivního charakteru,¹⁴¹ jehož účelem je především předcházení trestným činům.¹⁴² Trestní opatření mohou být ukládána i osobě, která neprošla trestním řízením, nebo v případě odsouzení vedle uloženého trestu k jeho zpřísnění.¹⁴³ Prvním z nich je napomenutí, které může ordinář použít vůči tomu, kdo 1/ je v blízké příležitosti ke spáchání trestného činu, nebo 2/ je po provedeném šetření vážně podezřelý z jeho spáchání, ale nejsou důkazy pro zahájení trestního řízení proti němu. Druhým je důtka, kterou smí ordinář udělit způsobem přiměřeným specifickým okolnostem osoby a skutku tomu, jehož chování způsobuje pohoršení nebo závažné porušení pořádku. V případě obou těchto sankcí platí, že jejich uložení musí být zjistitelné alespoň z nějakého dokumentu uloženého v tajném archivu kurie. Nastane-li situace, že klerikovi bylo bezvýsledně uděleno napomenutí či důtka, nebo nelze očekávat, že tato opatření budou účinná, může ordinář vydat trestní příkaz, v němž přesně popíše, co má postižený vykonat nebo čeho se má zdržet.¹⁴⁴ Mám však zkušenost s tím, že napomenutí bylo uděleno knězi více než rok poté, co s ním byl rozvázán pracovní poměr vůči diecézi pro již toho času dlouhodobé naplňování skutkové podstaty trestného činu veřejného konkubinátu vzbuzující v daném místě veřejné pohoršení; to ovšem neodpovídá téměř ničemu ze shora nastíněné charakteristiky trestních opatření, neboť o nějaké prevenci či předcházení trestnému činu v takovém případě nemůže být vůbec řeč.

Další zvláštní kanonickou trestní sankcí subsidiárního charakteru je trestní pokání (které nelze zaměňovat se svátostí smíření), jež mohou představení jen pro vnější obor ukládat svým podřízeným buďto jako projev milosrdenství namísto trestu, nebo naopak jako dodatek (zpřísnění) k již uložené sankci.¹⁴⁵ Trestní pokání přitom spočívá v povinnosti vykonat nějaký úkon víry a zbožnosti (účastnit se pouti, duchovního cvičení či se postit) nebo křesťanské lásky

¹³⁹ Kán. 1311 § 2 CIC.

¹⁴⁰ Kán. 1347 § 1 CIC. Má se přitom za to, že pachatel upustil od zatvrzelosti, jestliže trestného činu opravdu litoval, náležitě odstranil pohoršení a nahradil škodu, nebo to alespoň vážně přislíbil.

¹⁴¹ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 276.

¹⁴² Kán. 1312 § 3 CIC.

¹⁴³ BOTEK, NAVRÁTILOVÁ, s. 26.

¹⁴⁴ Kán. 1339 § 1 až 4 CIC.

¹⁴⁵ TRETERA, HORÁK, s. 336.

(podpořit charitativní dílo, v minulosti se mohlo jednat i například o povinnost postavit špitál či most přes řeku).¹⁴⁶ Zároveň platí, že pokud protiprávním jednáním pachatele vznikla škoda, ordinář uváží, zda místo neúčinného trestního řízení nebude vhodnější, aby se souhlasem stran rozhodl o náhradě škody, a to podle zásady dobra a spravedlnosti.¹⁴⁷

V případě kárného řízení nestanoví zákon o soudech a soudcích ani kárný řád žádná omezení pro podání kárného návrhu spočívající v povinnosti dřívějšího vyčerpání nějakých mírnějších sankčních prostředků. Kárný návrh lze podat, kdykoli to kárný navrhovatel uzná za potřebné, žádné předchozí kroky (jako napomenutí či výzva k nápravě) nejsou nutně nezbytné. Judikatura kárného soudu však dovozuje, že kárné řízení je taktéž prostředkem *ultima ratio*, a proto je namístě jej zahajovat jen pro podstatnější pochybení soudce. Samo vedení kárného řízení je totiž způsobitelné zpochybnit vážnost, autoritu a důvěru v rozhodování konkrétního kárně stíhaného soudce. Pokud se již navrhovatel rozhodne kárný návrh podat, nesmí být veden alibismem, nýbrž má tak činit pouze a jedině tehdy, pokud je pevně přesvědčen, že se daný soudce kárného provinění skutečně dopustil a zároveň není jiné řešení, než mu uložit některé ze zákonem stanovených kárných opatření.¹⁴⁸

Méně závažné nedostatky v práci soudce nebo drobné poklesky v jeho chování může orgán státní správy soudů, který je oprávněn podat návrh na zahájení kárného řízení, vyřídit tím, že mu je vytkne;¹⁴⁹ může tedy soudci jakožto alternativní nástroj dohledové činnosti uložit výtku. Potenciální kárný navrhovatel přitom musí vždy posoudit míru závažnosti zjištěného pochybení a rozhodnout se, zda je postačující za něj udělit právě výtku, či je třeba podat návrh na zahájení kárného řízení.¹⁵⁰ Rozdíl mezi „klasickými“ kárnými opatřeními a výtkou tedy netkví primárně v samotném obsahu spáchaného protiprávního jednání, ale v intenzitě kárného provinění.¹⁵¹ Udělení výtky je bezpochyby mírnějším postihem oproti samotnému vedení kárného řízení, avšak i to zasahuje do právní sféry soudce; její uložení je proto soudně přezkoumatelné.¹⁵² Jedná se totiž o sankci, která nejen zasahuje jeho čest, ale navíc může být hodnocena i jako přitěžující okolnost například v pozdějším kárném řízení či při rozhodování o dočasném přidělení soudce za účelem

¹⁴⁶ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 277.

¹⁴⁷ TRETERA, HORÁK, s. 372.

¹⁴⁸ Rozhodnutí NSS ze dne 3. 10. 2013, č. j. 16 Kss 8/2013-45.

¹⁴⁹ § 88a ZSS.

¹⁵⁰ ZEMANOVÁ, s. 144–145.

¹⁵¹ GRYGAR, § 88a.

¹⁵² Předseda soudu ukládající soudci výtku jedná z pozice soudního funkcionáře (tedy v rámci výkonu státní správy soudů), nejedná se proto o výkon moci soudní. Uložení výtky nemá pravomoc přezkoumávat kárný soud. Proti jejímu udělení se však lze bránit žalobou ve správním soudnictví [usnesení NSS ze dne 10. 7. 2018, č. j. 9 As 79/2016-41].

absolvování stáže nebo v případě snahy o přeložení na vyšší soud.¹⁵³ Uložená výtka za konkrétní jednání vylučuje budoucí postih za stejný skutek v rámci kárného řízení; podle dosavadní judikatury je i takový postup považován za uložení kárného postihu, pročež se jedná o věc vyřízenou, vzniká překážka *res iudicata* a opětovný postih za totéž jednání by byl v rozporu s principem *ne bis in idem*.¹⁵⁴ Zároveň platí, že předseda soudu, který by „podřízenému“ soudci uložil výtku samoúčelně a zjevně v rozporu se zákonem, by se tímto sám mohl dopustit vlastního kárného provinění soudního funkcionáře.¹⁵⁵

Lze tedy shrnout, že trestání v rámci obou odpovědnostních systémů je shodně pojímáno jako prostředek *ultima ratio*, přičemž v obou z nich existují mírnější alternativy, jež potenciální žalobce může, ale nutně (až na výjimky) nemusí využít před tím, než zahájí samotné „trestní“ řízení o odpovědnosti za spáchaný delikt. To, jak závažné důsledky bude mít pro pachatele jeho nežádoucí jednání, tedy do značné míry fakticky závisí právě na uvážení osoby oprávněné rozhodnout, zda již musí proběhnout „klasické“ řízení, nebo ještě lze zvolit mírnější prostředky.

2.6 Promlčení

Postižitelnost spáchaného protiprávního jednání může obecně zaniknout mimo jiné v důsledku jeho promlčení¹⁵⁶, tedy pokud příslušné sankční řízení nebylo kvalifikovaným způsobem zahájeno do uplynutí určité doby od spáchání daného skutku stanovené v zákoně; nejinak je tomu také ohledně zániku trestnosti příslušných deliktů v obou komparovaných právních systémech.

Kanonické právo používá termín *promlčení trestní žaloby* (fakticky se však jedná o nemožnost podání návrhu na zahájení trestního stíhání),¹⁵⁷ přičemž novelizací Kodexu došlo oproti dřívější úpravě k prodloužení všech vyšších promlčecích dob. Obecná (základní) nyní činí tři roky ode dne, kdy byl trestný čin spáchán, nebo kdy ustal.¹⁵⁸ Zvláštní promlčecí doby u vyjmenovaných závažnějších trestných činů jsou sedm¹⁵⁹, případně dvacet¹⁶⁰ let. U trestných činů, jejichž

¹⁵³ ZEMANOVÁ, s. 144–145.

¹⁵⁴ Někteří autoři s tím však nesouhlasí a argumentují, že udělování výtky je oprávněním předsedy soudu jakožto vedoucího zaměstnance v rámci pracovního vztahu soudce; vycházejí přitom z povinnosti vedoucích zaměstnanců upravené v zákoníku práce řídit a kontrolovat výkon práce a zadávat zaměstnancům k výkonu práce závazné pokyny [KOCOUREK, J. *Zákon o soudech a soudcích. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 242–243].

¹⁵⁵ Rozhodnutí NSS ze dne 10. 1. 2014, č. j. 16 Kss 10/2013-84.

¹⁵⁶ Také trestní zákoník (především v § 34–35) používá termín *promlčení trestní odpovědnosti*. Přesněji by se však měl užívat pojem *prekluze*, neboť právo zahájit příslušné řízení uplynutím stanovené doby zaniká; tuto skutečnost přitom není třeba namítat a soud ji vždy posuzuje *ex officio*.

¹⁵⁷ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 267.

¹⁵⁸ Kán. 1362 § 1 a 2 CIC.

¹⁵⁹ Trestné činy uvedené v kán. 1376, 1377, 1378, 1393 § 1, 1394, 1395, 1397, 1398 § 2 CIC.

projednání je vyhrazeno Dikasteriu pro nauku víry,¹⁶¹ není Kodexem promlčecí doba výslovně upravena. To samozřejmě neznamená, že by byly nepromlčitelné, ovšem v tomto případě platí vlastní doba stanovená tímto kuriálním úřadem;¹⁶² ta činí taktéž dvacet let.¹⁶³ Zároveň jako *lex specialis* platí, že v případě trestného činu proti šestému přikázání Desatera spáchanému klerikem s nezletilou osobou mladší 18 let nebo s osobou, která trvale nemá úplné užívání rozumu, začíná prekluzivní doba běžet až ode dne, kdy nezletilá osoba dovršila věk 18 let. Současně má Dikasterium pro nauku víry právo zrušit prekluzivní dobu pro všechny vyhrazené trestné činy, a to i v případě těch, jež byly spáchány před nabytím účinnosti takové změny.¹⁶⁴ To je samozřejmě úprava, která je v sekulárním trestním právu naprosto nemyslitelná a dovolil bych si ji označit za kruciální ústavněprávní deficit dané legislativní úpravou, neboť se jedná o nepřipustnou retroaktivitu v neprospěch pachatele. Zbývá doplnit, že u trestných činů stanovených partikulárním právem může být speciálně upravena i promlčecí doba, jinak platí obecná.¹⁶⁵

V případě kárného práva odpovědnost soudce za kárné provinění *ex lege* zaniká, nebyl-li návrh na zahájení kárného řízení podán do tří let od jeho spáchání (objektivní hmotněprávní lhůta).¹⁶⁶ Zároveň ale také platí, že návrh na zahájení kárného řízení proti soudci může být podán nejpozději do šesti měsíců ode dne, kdy se oprávněný navrhovatel skutečně dozvěděl o skutečnostech týkajících se kárného provinění,¹⁶⁷ které jsou rozhodné pro podání návrhu (subjektivní procesní lhůta), nejpozději však do tří let ode dne spáchání kárného provinění (objektivní procesní lhůta).¹⁶⁸ V případě, že kárný navrhovatel zmešká kteroukoli z těchto lhůt, dochází k zániku možnosti podat (projednatelný) návrh na zahájení kárného řízení; pokud je přesto podán, soud řízení o takto opožděném návrhu zastaví.¹⁶⁹

¹⁶⁰ Trestné činy uvedené v kán. 1398 § 1 CIC; jde především o spáchání trestného činu proti šestému přikázání Desatera s nezletilým a výrobu, uchovávání či rozšiřování pornografického vyobrazení nezletilých.

¹⁶¹ Jejich výčet obsahuje především čl. 2–6 Norem (tento katalog byl současně s novelou Kodexu rozšířen). Apoštolskému stolci je v těchto případech vyhrazeno už samo projednání věci, které je ovšem delegovatelné na nižší instance [HRDINA, *Co se (ne)změnilo rekonstrukcí kanonického trestního práva hmotného*, s. 17].

¹⁶² HRDINA, *Kanonické právo*, s. 268.

¹⁶³ Původní znění z roku 2001 stanovilo 10 let, avšak již novelizací z 21. 5. 2010 byla tato doba prodloužena.

¹⁶⁴ Čl. 8 § 1 až 3 Norem.

¹⁶⁵ Kán. 1362 § 1 odst. 3 CIC.

¹⁶⁶ § 89 ZSS.

¹⁶⁷ Resp. od okamžiku, kdy byly kárnému navrhovateli informace o tomto jednání předloženy (dostaly se do jeho sféry) v takové formě, že mohl protiprávní jednání bez pochybností identifikovat [rozhodnutí NSS ze dne 18. 1. 2012, č. j. 11 Kss 18/2011-251].

¹⁶⁸ § 9 odst. 1 KŘ. Zakotvení objektivní procesní lhůty se však vzhledem ke stejné délce objektivní hmotněprávní lhůty jeví poněkud nadbytečné.

¹⁶⁹ § 14 písm. a) KŘ.

Lze tedy shrnout, že kanonické trestní právo obsahuje daleko větší penzum různých délek promlčecí doby, což je ovšem zcela pochopitelné vzhledem k větší škále konkrétních trestných činů, jež může pachatel spáchat. Základní promlčecí doba je však v obou případech shodně tříletá. Zajímavostí vyplynuvší z tohoto srovnání podle mého názoru je skutečnost, že kanonické (ostatně shodně jako sekulární) trestní právo nezná, na rozdíl od právní úpravy kárné odpovědnosti soudců, subjektivní promlčecí dobu, jež by plynula orgánu oprávněnému zahájit příslušné „trestní“ řízení od okamžiku jeho vědomosti o spáchaném deliktu.

3. TRESTY A JEJICH UKLÁDÁNÍ

3.1 Obecná klasifikace trestů

Podle způsobu nastoupení jejich účinků můžeme tresty rozdělovat na **ukládané** a **samočinné**. V případě ukládaných trestů se jedná o (domnívám se pro všechny vyspělé světské právní řády) zcela samozřejmou konstrukci založenou na tom, že jakýkoli trest (mající povahu sankce za trestní obvinění) je účinný až po právní moci odsuzujícího rozhodnutí vydaného oprávněnou autoritou až po provedení příslušného řízení. Právní úprava kárné odpovědnosti (ostatně stejně jako sekulární trestní a správní právo) zná pochopitelně pouze takovéto sankce.

Shodně je tomu v zásadě taktéž v kanonickém trestním právu, kde je většina trestů pojata právě tímto způsobem. Nicméně specialitou latinské církve je možnost, aby trestní zákon (a eventuálně i trestní příkaz) za některé úmyslné trestné činy (obzvláště ty, které mohou způsobit závažnější pohoršení nebo nemohou být účinně postihovány ukládanými tresty)¹⁷⁰ stanovil takové tresty, jejich účinnost nastupuje již přímo okamžikem samotného spáchání daného trestného činu (tzv. *ipso facto*), aniž by příslušná sankce byla pachateli uložena individuálním právním aktem; jedná se o tresty samočinné (tzv. *latae sententiae*).¹⁷¹ Takové tresty (jež zpravidla brání přístupu ke svátostem) tedy nastupují automaticky, bez rozhodnutí představeného a působí jen v tzv. vnitřním oboru, čili zavazují pachatele toliko v jeho svědomí¹⁷². Církevní autorita ovšem může v případech hodných zvláštního zřetele, je-li pachatelův trestný čin veřejně známý a budí u věřících pohoršení (například pokud známý teolog veřejně odpadne od katolické církve, čímž se dopustí trestného činu apostaze sankcionovaného samočinnou exkomunikací) přikročit k tomu, že trest, do něž pachatel samotným spácháním skutku upadl, nechá soudně prohlásit. V takovém případě probíhá standardním způsobem celé trestní řízení s (obvyklým) cílem prokázat, že byl spáchán trestný čin a že za něj obžalovaný odpovídá. Rozdíl je pouze v tom, že výrokem rozsudku se trest konstitutivně neukládá, nýbrž autoritativně se s účinky *ex tunc* deklaruje, že pachatel do daného trestu upadl; poté se jedná o samočinný trest deklarovaný, který má účinky trestu uloženého.¹⁷³ Hrozba samočinného trestu musí být výslovně uvedena v trestním

¹⁷⁰ Kán. 1318 CIC.

¹⁷¹ Kán. 1314 CIC; HRDINA, *Kanonické právo*, s. 270.

¹⁷² Kanonické právo totiž rozlišuje obor vnější (*forum externum*), který je dokazatelný a v němž se odehrává drtivá většina právního dění, a obor vnitřní (*forum internum*) čili obor svědomí [HRDINA, *Fungování církevních soudů v trestních věcech*, s. 235].

¹⁷³ HRDINA, *Fungování církevních soudů v trestních věcech*, s. 235.

zákoně; uplatní se přitom jen v omezeném počtu skutkových podstat trestných činů.¹⁷⁴ Může je stanovit i partikulární zákonodárce v případě nápravných trestů, avšak má tak činit pouze s největší rozvahou.¹⁷⁵ Poslední novela Kodexu nejenže (navzdory očekáváním) ponechala v platnosti existenci samočinných trestů, ovšem rozšířila je z nápravných trestů (jichž se doposud výlučně týkala) v určitých případech také na tresty pořádkové.¹⁷⁶

Hrdina tyto tresty zásadně kritizuje a považuje je za nabourání právní jistoty pachatele. Argumentuje tím, že pokud jde o první tvrzený důvod jejich existence spočívající v závažnějším pohoršení, nic dle něj nebrání tomu, aby proběhlo řádné trestní řízení s vynesením odsuzujícího rozsudku. Jde-li o druhý důvod jejich ukládání představovaný nemožností účinného stíhání, jedná se zejména o skutky, které nejsou veřejně známy. V těchto případech ovšem není možné ani zahájit řízení o prohlášení trestů za takové trestné činy, což znamená, že tyto postihy budou pachatele zavazovat pouze v jeho svědomí a bude toliko na něm, zda je bude respektovat a například nebude přistupovat ke svátostem či je vysluhovat, nebo bude trest ignorovat. Protože však přístupu ke svátostem brání ve svědomí už samo vědomí těžkého hříchu¹⁷⁷ (a každý trestný čin se samočinným trestem zásadně je těžkým hříchem), není dle Hrdiny samočinných trestů fakticky třeba. Navíc k posouzení toho, zda někdo upadl do samočinného trestu, je zapotřebí širších znalostí trestního práva¹⁷⁸; stává se proto, že se někdo mylně domnívá, že upadl do samočinného trestu, ačkoli tomu tak ve skutečnosti není. Hrdina proto *de lege ferenda* navrhuje koncepci samočinných trestů opustit.¹⁷⁹ Poukazuje přitom na to, že již tzv. rekodifikační desatero přijaté na biskupském synodu v roce 1967 si přálo, aby případy využití takto pojaté sankce byly minimalizovány. Zároveň dodává, že Kodex kánonů východních církví takové tresty nezná, pročez není důvod, aby se bez nich neobešla i latinská církev.¹⁸⁰

Aniž bych se cítil povolán ke komplexnímu posouzení smysluplnosti samočinných trestů, dovoluji si Hrdinově argumentaci (s níž se jinak ztotožňuji) vytknout skutečnost, že veškerý účinek trestů *latae sententiae* zplošťuje na zákaz přijímání svátostí; kdyby tomu tak bylo, pak by skutečně neprohlášený samočinný trest byl svým efektem toliko duplicitou těžkého hříchu.

¹⁷⁴ TRETERA, HORÁK, s. 334.

¹⁷⁵ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 270.

¹⁷⁶ HRDINA, *Co se (ne)změnilo rekodifikací kanonického trestního práva hmotného*, s. 24–25.

¹⁷⁷ Kán. 916 CIC.

¹⁷⁸ Např. podle kán. 1324 § 3 CIC nemůže věřící do samočinného trestu upadnout, svědčí-li mu některá z polehčujících okolností podle § 1 téhož kánonu. Hrdina si klade otázku, kdo z právních laiků (což upřímně vzato mohou často být i klerici) tato pravidla zná?

¹⁷⁹ HRDINA, *Fungování církevních soudů v trestních věcech*, s. 235.

¹⁸⁰ HRDINA, *Co se (ne)změnilo rekodifikací kanonického trestního práva hmotného*, s. 24–25.

Důsledky například samočinné suspenze klerika jsou ovšem daleko širší a rozhodně nejsou všechny obsaženy v omezeních, jež plynou osobě dopustivší se těžkého hříchu. V tomto kontextu však považuji za zcela alibistické ustanovení Kodexu, že „*povinnost podrobit se samočinnému trestu, jestliže trest není vyhlášený či není v místě, kde se pachatel zdržuje, obecně známý, se pozastavuje zcela nebo zčásti, pokud jej pachatel nemůže zachovat bez nebezpečí závažného pohoršení nebo ztráty dobré pověsti.*“¹⁸¹ Domnívám se, že téměř každý klerik, který by začal respektovat samočinnou suspenzi, do níž spácháním určitého skutku upadl, by tím vzbudil pohoršení a připravil se o dobrou pověst, neboť lze předpokládat značné obtíže s utajením toho, proč najednou z ničeho nic přestal vysluhovat svátosti. Pakliže by se však samočinné tresty neuplatňovaly právě v takovýchto situacích, musím přisvědčit Hrdinovi v tom, že mi uniká jejich praktický význam.

Tresty dále můžeme dělit také podle určitosti ukládané sankce. V případě těch **určitých** zákon u příslušné skutkové podstaty buďto přímo stanoví, jaký jeden konkrétní trest (absolutně určitá sankce) nebo z jaké nabídky možných trestů (relativně určitá sankce) má být pachateli uložen jako postih. Kanonické trestní právo zná obě tyto kategorie. Právní úprava kárné odpovědnosti však určitou sankci v tomto slova smyslu vůbec nezná, neboť obsahuje toliko jedinou univerzální skutkovou podstatu kárného provinění, a tudíž za žádné pochybení nemůže předem stanovit konkrétní trest. Sankce dále může být **neurčitá**; jedná se o úpravu, kdy je ponecháno na úvaze soudu, jaký postih z celého „katalogu“ trestů obsažených v zákoně uloží. Právě to je koncepce zvolená zákonodárcem pro kárnou odpovědnost soudců. V kanonickém právu se nacházejí mimo jiné i tímto způsobem konstruované sankce, přičemž v textu právních předpisů se v takovém případě používá pouze rámcové dikce, že pachatel bude „*potrestán spravedlivým trestem*“.¹⁸² Novinkou poslední novelizace Kodexu je možnost, aby partikulární zákonodárce změnil trest stanovený všeobecným právem z neurčitého na určitý.¹⁸³ Zároveň Kodex nově stanoví, že v případě naplnění skutkové podstaty trestného činu, za nějž je stanovena neurčitá sankce, „*soudce při ukládání trestů uloží takový trest, který je přiměřený způsobenému pohoršení a vzniklé škodě; ať však neukládá těžší tresty, pokud to nutně nevyžaduje závažnost případu; nesmí však uložit trvalé tresty.*“¹⁸⁴ Pachatele tedy zásadně nelze bez výslovného zakotvení v zákoně propustit z klerického stavu; výjimky z tohoto pravidla ovšem zakotvují zvláštní mimokodexové normy, např. mimořádná zmocnění udělená Dikasteriu pro klérus.¹⁸⁵

¹⁸¹ Kán. 1352 CIC.

¹⁸² HRDINA, *Kanonické právo*, s. 268.

¹⁸³ Kán. 1315 § 2 odst. 3 CIC.

¹⁸⁴ Kán. 1349 CIC.

¹⁸⁵ Ta se tomuto úřadu rozhodl udělit papež Benedikt XVI. v 2009 za účelem řešení neregulérních situací kleriků. Jejich cílem je posílit respekt vůči posláni kněží, z nichž naprostá většina žije v každodenním životě upřímně

Dále lze zmínit dělení na tresty **obligatorní** (pokud soud uzná pachatele vinným, musí stanovený trest uložit) a **fakultativní** (záleží na uvážení soudu, zda trest uloží, či nikoliv). Kanonické trestní právo zná oba tyto typy sankcí, kdy obligatorní tresty vyjadřuje slovním spojením pachatel „*bude potrestán*“ a fakultativní formulací „*může být potrestán*“. Základní sankce za trestný čin je přitom vždy (s výjimkou obecné hmotněprávní normy) obligatorní; fakultativní tresty jsou dodatkovými postihy ke zpřísnění obligatorního trestu. Kárné soudcovské právo naopak má v zákoně upraveny toliko fakultativní tresty, neboť v případě jakéhokoli jednání naplňujícího znaky kárného provinění je kárnému soudu umožněno od uložení kárného opatření upustit.¹⁸⁶

Závěrem této katalogizace trestů je možno uvést dělení sankcí podle doby jejich trvání na **jednorázové, dočasné** (ať už na dobu určitou nebo neurčitou) a **trvalé**. Kárné právo z této „nabídky“ nezná dočasnou sankci na dobu neurčitou (u peněžitého postihu totiž musí být vždy předem stanoveno, jak dlouho se bude uplatňovat, aby byl zachován požadavek na jednoznačnost ukládaného trestu). Kanonické trestní právo zahrnuje všechny shora nastíněné modely sankcí. Oba právní systémy přitom shodně znají kapitální tresty spočívající v definitivním ukončení výkonu jejich esenciální činnosti, a to odvolání z funkce soudce a propuštění klerika z klerického stavu.

3.2 Konkrétní tresty

Sankce za kárné provinění ukládaná soudcům v kárném řízení se nazývá kárné opatření¹⁸⁷. Jejich zákonný výčet¹⁸⁸ je taxativní, seřazený hierarchicky od nejmírnější formy až po tu nejprísnejší, přičemž v každém projednávaném případě lze uložit vždy jen jednu ze zákonem vyjmenovaných možností.¹⁸⁹ Podle závažnosti protiprávního jednání je možné soudci uložit *důtku*, která je nejmírnějším opatřením. Do jeho právní sféry se promítá (obdobně jako výtky) pouze v morální rovině či podobě společenského odsudku, postihuje toliko soudcovu čest a případně jeho potenciální kariérní růst, ale její uložení nemá žádné materiální (majetkové) důsledky. Další sankcí je *snížení platu až o 30 % na dobu nejvýše 1 roku* (při opětovném kárném provinění, jehož se soudce dopustil v době před zahlazením kárného opatření, je možné tuto sankci uložit na dobu až 2 let).

a vykonává věrně svou službu; dále se snaží vyjít vstříc ordinářům v jejich úsilí o zachování a podporu církevní disciplíny v prospěch celé církve. Tato zmocnění tedy představují reakci církevních představitelů na potíže vyplývající z problematičnosti dosavadní trestněprávní úpravy. Blíže k tomu srov. NĚMEC, s. 14–19.

¹⁸⁶ § 88 odst. 3 ZSS.

¹⁸⁷ Zajímavostí je, že v některých evangelických církvích se církevní trest taktéž nazývá *kárné opatření*. [TRETERA, HORÁK, s. 30, pozn. č. 15.]

¹⁸⁸ § 88 odst. 1 ZSS.

¹⁸⁹ GRYGAR, § 88.

Jedná se o nejčastěji ukládané kárné opatření, které postihuje majetkovou rovinu (příjem) soudce; nastavením svých parametrů přitom umožňuje kárnému soudu relativně širokou variabilitu, pokud jde o rozsah (jak co do výše, tak doby trvání) ukládaného postihu. Smyslem tohoto opatření by však vždy měl být nejen sankční, ale především motivační aspekt ve vztahu k postihovanému soudci, neboť primárním cílem kárného opatření je zajištění řádného výkonu soudnictví. Předposlední sankcí je *odvolání z funkce předsedy senátu*, které je jedním z nejméně častých kárných opatření; lze jej totiž logicky uložit pouze v případě, že kárně obviněný soudce je zároveň předsedou senátu¹⁹⁰. Tento trest postihuje jak majetkovou sféru daného soudce (neboť ve svém důsledku vede k odnětí zvýšení platového koeficientu za výkon funkce předsedy senátu), tak i jeho osobní sféru v důsledku snížení odborné prestiže a postavení v rámci soudu. Je namístě k němu přikročit v případě, kdy soudce spáchal provinění právě v souvislosti s výkonem práv či povinností předsedy senátu.¹⁹¹ Konečně posledním kárným opatřením je *odvolání z funkce samotného soudce*. Jedná se o nejprísnejší možný trest, který se ukládá jen za nejvážnější kárná provinění, přičemž závažnost může být dána i častým opakováním těch méně intenzivních pochybení; vyjadřuje zjištění, že daná osoba není odborně či eticky způsobilá nadále vykonávat funkci soudce.¹⁹² Okamžikem právní moci takového rozhodnutí kárného soudu (jež nastává již jeho vyhlášením) dochází současně jak k zániku funkce soudce, tak i jeho pracovního poměru vůči soudu. Počínaje následujícím dnem nesmí odvolaný soudce vykonávat žádné úkony související s jeho (dřívější) rozhodovací činností.¹⁹³

V kanonickém trestním právu je paleta možných sankcí podstatně bohatší. Kodex rozlišuje tresty nápravné (cenzury) a pořádkové.¹⁹⁴ Ty **nápravné** (jejichž alternativní označení je léčebné či ozdravné) mají směřovat k polepšení pachatele, přičemž jsou vyhrazeny pro závažná protiprávní jednání, jejichž znakem je zatvrzelost. Tyto tresty musejí být zrušeny (příp. prominuty), jakmile se potrestaný pachatel napravitel;¹⁹⁵ mám proto za to, že bývají ukládány zpravidla na dobu neurčitou. Prvním z nich je *exkomunikace* (v češtině postaru klatba), která představuje odloučení pachatele z výkonu některých práv spjatých s nadále alespoň právně existujícím členstvím v církevním společenství. Je tedy třeba upozornit, že se nejedná o pachatelovo vyloučení (vyobcování) z církve, neboť z té nelze nikoho platně pokřtěného

¹⁹⁰ Není proto použitelné vůči většině soudců okresního soudu, kteří jsou zároveň nejčastěji kárně obviněnými.

¹⁹¹ Rozhodnutí NSS ze dne 14. 7. 2020, č. j. 13 Kss 6/2019-367.

¹⁹² ZEMANOVÁ, s. 141–144.

¹⁹³ KOCOUREK, s. 238–241.

¹⁹⁴ Kán. 1312 § 1 CIC.

¹⁹⁵ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 269.

vypudit; nutno podotknout, že tomu tak nebylo ani v minulosti.¹⁹⁶ Exkomunikovanému se zakazuje slavit a přijímat všechny svátosti, vysluhovat svátostiny a ostatní úkony liturgického kultu, mít aktivní účast na těchto slaveních, vykonávat jakýkoliv církevní úřad, úkol, službu či funkci a taktéž konat úkony z moci řízení;¹⁹⁷ postiženému exkomunikací se ovšem nezakazuje „prostá“ přítomnost při bohoslužbách nebo duchovní rozhovor se svým pastýřem.¹⁹⁸ Další sankcí je *interdikt*, který představuje určitou podmnožinu exkomunikace a je vůči ní trestem mírnějším; zahrnuje totiž užší oblast zákazů týkajících se pouze liturgických úkonů¹⁹⁹. Zajímavostí je, že ještě Kodex z roku 1917 znal interdikt (kromě dnes výlučně osobního) také s místní působností, který zakazoval bohoslužby na určitých místech. Hrdina podotýká, že až do konce středověku byla tato sankce nadužívanou zbraní v rukou církevní moci, přestože fungovala na principu kolektivní viny.²⁰⁰ Posledním nápravným trestem je *suspence*, která je k exkomunikaci speciálním trestem. Ta spočívá v zákazu výkonu některých nebo všech úkonů z moci svěcení i řízení a dále některých nebo všech oprávnění spojených s církevním úřadem; tyto zákazy se ovšem nikdy netýkají těch úřadů, které nepodléhají moci představeného stanovícího trest, dále práva na bydlení náležícího pachateli z důvodu úřadu ani práva spravovat majetek, který patří k úřadu suspendovaného, jestliže šlo o samočinný trest.²⁰¹ Poslední novela Kodexu vypustila dřívější slova „*kerá může postihnout pouze duchovní*“, čímž u trestu suspence odpadla dosavadní specialita na straně subjektu a okruh osob s deliktivní způsobilostí byl rozšířen i na laiky^{202, 203}.

Dále v kanonickém trestním právu existují tresty **pořádkové** (neboli odčínující). Ty nesměřují ani tak k nápravě pachatele, jako spíše k obnovení narušeného pořádku v církvi; délka jejich trvání proto není závislá na polepšení delikventa, ale je předem stanovena trestající orgánem.²⁰⁴ Lze jimi pachateli *přikázat*, aby pobýval na určitém místě a (nově) také uhradil pokutu nebo přispěl peněžitým obnosem na církevní účely. *Zakázáno* mu může být pobývat na určitém místě; vykonávat veškeré nebo jen některé úřady, úkoly, služby²⁰⁵ nebo funkce; činit všechny nebo některé úkony z moci svěcení či řízení; vykonávat určitá práva a privilegia nebo užívat hodností a titulů; požívat aktivního nebo pasivního volebního práva při kanonických volbách či užívat

¹⁹⁶ TRETERA, HORÁK, s. 332

¹⁹⁷ Kán. 1331 § 1 CIC.

¹⁹⁸ TRETERA, HORÁK, s. 332

¹⁹⁹ Zákazy uvedené v kán. 1331 § 1 odst. 1 až 4 CIC.

²⁰⁰ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 269.

²⁰¹ Kán. 1333 CIC.

²⁰² Za současné právní úpravy je však tento trest aplikovatelný pouze na ty laiky, kteří u církevních soudů zastávají pozici členy senátu.

²⁰³ HRDINA, *Co se (ne)změnilo rekodifikací kanonického trestního práva hmotného*, s. 15.

²⁰⁴ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 269.

²⁰⁵ V případě laiků by mohlo jít o služby lektorátu či akolytátu [PONÍŽIL, s. 57–58].

práva hlasovat v církevních radách, případně také nosit církevní nebo řeholní oděv. *Zbavit* je možno pachatele obdobně všech nebo některých úřadů, úkolů, služeb nebo funkcí; (nově) mu lze odejmout pověření zpovídat nebo kázat. Připravit jej lze také o delegovanou moc řízení, některá práva, privilegia, hodnosti či tituly, anebo (taktéž nově) o církevní požitky. Konečně odsouzený klerik může být, jakožto nejprísrnější možné a výjimečné potrestání, i propuštěn z klerického stavu.²⁰⁶ Dle nauky katolické církve nelze platně přijaté svěcení nikdy zneplatnit (sama svátost je totiž nesmazatelná), takže dotyčný nadále zůstává klerikem, ale pozbývá svého osobního statusu v církvi – klerického stavu.²⁰⁷ Novelizací Kodexu pak z pořádkových trestů vypadla možnost trestního přeložení na jiný úřad; Ponížil přitom glosuje, že se nabízí otázka, pro koho byla tato sankce větším trestem, zda pro odsouzeného, nebo pro jeho podřízené v novém úřadě.²⁰⁸ Je zároveň třeba doplnit, že výčet pořádkových trestů uvedený v Kodexu není taxativní, neboť partikulární zákonodárce může stanovit i jiné, pokud jsou v souladu s nadpřirozeným cílem církve.²⁰⁹

Konkrétní tresty, jež je možné pachatelům v rámci obou odvětví uložit, lze tedy shrnout tak, že kanonické právo upravuje podstatně složitější a bohatší „nabídku“ postihů, kterými lze pachatele sankcionovat. Považuji to však za zcela přirozené, neboť to odpovídá tomu, že taktéž škála práv, povinností a činnosti kleriků v rámci církve je daleko různorodější než toliko požadavek na řádně odváděnou práci a důstojný život soudce; je tudíž třeba, aby kanonické trestní právo mělo více trestních nástrojů, jimiž lze nejrůznější vzniknuvší situace řešit.

3.3 Ukládání trestů

Při ukládání konkrétních sankcí dochází v rámci příslušného procesního rámce v jednotlivých případech k individualizaci trestu zejména na základě osoby pachatele a okolností daného případu. Zohledňují se **polehčující a přitěžující okolnosti**, tedy skutečnosti relevantní jak ve prospěch, tak neprospěch pachatele.

V kárném řízení platí, že návrhovatel předkládá soudu vlastní představu o tom, jaké kárné opatření považuje za přiměřené obviněnému uložit; kárný soud však tímto návrhem není vůbec

²⁰⁶ Kán. 1336 § 2 až 5 CIC. Trestní laicizaci (jakožto pořádkový trest) je přitom třeba odlišovat od laicizace dobrovolné, kterou klerikovi může na jeho žádost udělit jakožto dispenz papež [TRETĚRA, HORÁK, s. 334].

²⁰⁷ NĚMEC, s. 9. Propuštění z klerického stavu není automaticky spojeno se zánikem závazku celibátu; ten je vázán na zvláštní řízení zahajované zásadně na klerikovu žádost a k udělení takové dispense je oprávněn pouze papež.

²⁰⁸ PONÍŽIL, s. 57–58.

²⁰⁹ Kán. 1312 § 2 CIC.

vázán a může rozhodnout toliko na základě své úvahy (a uložit trest mírnější i přísnější).²¹⁰ Předpisy kárného práva neobsahují výslovnou úpravu polehčujících a přitěžujících okolností; zákonodárce ponechal zcela na posouzení kárného soudu, jaké všechny skutečnosti bude při ukládání druhu a výše trestu reflektovat. Ve prospěch kárně obviněného se dle judikatury přihlíží například k tomu, zda se jednalo o ojedinělý exces v jinak řádném plnění povinností, k postupu soudce po zjištění jeho provinění, dále k doznání a účinné lítosti. Reflektovat lze také to, zda orgány státní správy soudu řádně plnily svou kontrolní činnost a (pakliže to bylo možné) soudce na jeho hrozící pochybení včas upozornily.²¹¹ Taktéž uzavření dohody o vině a kárném opatření²¹² představuje intenzivní polehčující okolnost.²¹³ Subsidiárně může kárný soud samozřejmě vycházet z explicitní úpravy polehčujících a přitěžujících okolností v trestním zákoníku.²¹⁴

Kanonické trestní právo latinské církve²¹⁵ naopak výslovně stanoví přehled jak polehčujících, tak přitěžujících okolností; upravuje též výčet vylučujících okolností.²¹⁶ Nejedná se přitom o seznamy taxativní, neboť další takové okolnosti může určit i partikulární zákon (příp. trestní příkaz toliko pro kauzu, které se týká), a to buďto obecně, nebo pro konkrétní skutkové podstaty.²¹⁷ Platí, že k okolnostem polehčujícím je soud povinen přihlédnout z úřední povinnosti; v případě jejich existence musí trest snížit nebo místo něj uložit trestní pokání. Stejně tak ovšem může soud učinit také tehdy, jestliže existuje i jiná zákonem neuvedená okolnost odůvodňující mírnější potrestání. Pokud je shledána polehčující okolnost stanovená zákonem (popř. trestním příkazem), pak pachatele nemůže stihnout samočinný trest,²¹⁸ lze mu však uložit mírnější tresty či trestní pokání, aby se napravil nebo bylo odstraněno pohoršení. Důvodem pro aplikaci ustanovení o polehčujících (a ani vylučujících) okolnostech nikdy nemůže být pachatelova hrubá, nedbalá nebo úmyslná nevědomost.²¹⁹ Jako příklady polehčujících okolností lze uvést nedostatečné užívání rozumu (včetně jeho absence kvůli zaviněné opilosti), těžký nával vášně nezpůsobivší plnou ztrátu rozumového uvažování nebo schopnosti projevodnou vůli, vážný strach,

²¹⁰ ZEMANOVÁ, s. 141–144.

²¹¹ Rozhodnutí NSS ze dne 11. 6. 2009, č. j. 13 Kss 1/2009-44.

²¹² Sjednané přiměřeně podle § 175a a násl. TŘ.

²¹³ Rozhodnutí NSS ze dne 1. 6. 2020, č. j. 11 Kss 2/2020-88.

²¹⁴ § 41–42 TZ.

²¹⁵ Naopak CCEO (shodně jako kárá úprava) neobsahuje výčet konkrétních polehčujících ani přitěžujících okolností, ale odkazuje pouze na všeobecnou praxi a kanonickou nauku [DVOŘÁČEK, s. 27–30].

²¹⁶ Kán. 1322–1323 CIC. V případě jejich naplnění není pachatel trestně odpovědný, a tedy nepodléhá sankci; soud k nim přihlíží *ex officio*. Tyto okolnosti v práci blíže nerozebírám, neboť se *stricto sensu* netýkají problematiky ukládání trestů.

²¹⁷ Kán. 1327 CIC.

²¹⁸ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 272.

²¹⁹ Kán. 1325 CIC.

nutnost nebo závažnou nesnázi (jestliže skutek byl vnitřně špatný nebo vedl ke škodě duší), nepřiměřenou oprávněnou sebeobranu proti nespravedlivě útočícímu, závažnou a nespravedlivou provokaci obětí, zaviněný omyl o vylučující okolnosti nebo nezaviněnou neznalost trestu za protiprávní jednání.²²⁰

Podstatná odlišnost platila v kanonickém právu ještě před poslední novelou Kodexu u okolností přitěžujících;²²¹ soudce k nim totiž mohl (ale nemusel) přihlédnout a v důsledku toho pachatele postihnout přísnějším trestem, než jaký stanovil trestní zákon nebo příkaz.²²² Novela ale zavádí změnu spočívající v tom, že i u přitěžujících okolností vyjmenovaných v zákoně je povinností soudu uložit těžší trest; nově je také stanoveno, že fakultativní trest se v takových případech stává obligatorním.²²³ Při spáchání trestných činů, za něž je stanoven samočinný trest, pak lze uložit ještě další trest nebo trestní pokání.²²⁴ Jako příklad přitěžujících okolností lze uvést recidivu (pokračování v trestné činnosti po uložení trestu), zneužití autority nebo úřadu, předvídání škodlivého následku a nezabránění mu, opilost přivozenou s úmyslem spáchat trestný čin²²⁵ či dobrovolně vyvolanou nebo živenou vášně.²²⁶ Zároveň platí, že pachatel, který se dopustil trestného činu, jehož projednání je vyhrazeno Dikasteriu pro nauku víry, má být krom toho, co je stanoveno zákonem, v případě potřeby potrestán podle závažnosti svého protiprávního jednání spravedlivým trestem, a jde-li o klerika, může být i propuštěn z klerického stavu nebo zbaven klerické hodnosti.²²⁷

Kanonické trestní právo má dále výslovně upravena specifická **moderační oprávnění soudu**; ta mu umožňují, aby i při ukládání obligatorního²²⁸ trestu podle kogentní zákonné úpravy využil ve prospěch pachatele určitých postupů, jež jsou výrazem kanonické umírněnosti, která chce při aplikaci práva brát maximální ohled na obžalovaného a jeho osobní poměry.²²⁹ Předně soud může *odložit uložení trestu na vhodnější dobu*, pakliže by ukvapené potrestání pachatele způsobilo větší

²²⁰ Kán. 1324 § 1 CIC. Jedná se v mnoha případech o přísnější alternativu některé z vylučujících okolností uvedených v kán. 1323 CIC.

²²¹ Podle kán. 1416 CCEO stále platí, že soudce toliko *může* pachatele potrestat přísnějším trestem [DVOŘÁČEK, s. 30–31].

²²² HRDINA, *Kanonické právo*, s. 272.

²²³ HRDINA, *Co se (ne)změnilo rekonstrukcí kanonického trestního práva hmotného*, s. 24–25.

²²⁴ Kán. 1326 § 2 CIC.

²²⁵ Jde o inkorporaci institutu tzv. *actio libera in causa* (v sekulárním trestním právu se jedná o trestný čin opilství podle § 360 TZ).

²²⁶ Kán. 1326 § 1 CIC.

²²⁷ Čl. 7 Norem.

²²⁸ V případě hrozby toliko fakultativního trestu jej soudce samozřejmě uložit nemusí, popř. jej může zmírnit nebo místo něj uložit trestní pokání. Soudce však vždy musí věc rozhodnout dle svého svědomí a moudrého uvážení podle toho, co vyžaduje náprava pachatele a odstranění pohoršení [kán. 1343 CIC].

²²⁹ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 272.

zlo, pokud zároveň nenastala nutnost odstranit veřejné pohoršení.²³⁰ Toto oprávnění je však dle Hrdiny značně problematické, neboť může „napínat nervy“ obžalovaného; svůj účel by dle něj mohlo splnit pouze tehdy, pokud by bylo mezistupněm k úplnému upuštění od uložení trestu.²³¹ Soud totiž dále může také zcela *upustit od uložení trestu, uložit mírnější sankci*, než jakou stanoví příslušná skutková podstata trestného činu, nebo *místo trestu udělit trestní pokání*. Takový postup je možný v případě, kdy se pachatel napravil, bylo odstraněno veřejné pohoršení a rovněž byla nahrazena případná škoda; nápravy delikventa je tedy docíleno již samotným projednáním trestní kauzy a vylovením viny pachatele. Menke však upozorňuje, že tato možnost by měla být (především v případě sexuálních deliktů) aplikována velmi opatrně s ohledem na to, že spáchaný skutek mohl způsobit velkou nespravedlnost a pohoršení.²³² Dále lze upustit od uložení trestu také tehdy, pokud byl pachatel dostatečně potrestán světskou autoritou nebo se předpokládá, že se tak stane. Konečně soudu je umožněno také *odložit nebo pozastavit výkon trestu*, ovšem pouze pořádkového, a to tehdy, jestliže pachatel spáchal trestný čin poprvé po předchozím bezúhonném životě (tedy není-li pachatel recidivistou) a současně pokud není naléhavě nutné odstranit vzniknuvší pohoršení. Jedná se přitom z pohledu sekulárního práva o „klasické“ tzv. podmíněné odsouzení, kdy soud sice pachateli uloží trest, ale současně mu stanoví zkušební dobu, v níž se může osvědčit; pokud se odsouzený v této době nedopustí nového trestného činu, nelze po jejím uplynutí původně uložený trest vykonat.²³³

Pokud jde o odpovídající kárnou právní úpravu, ta je z hlediska srovnatelných institutů označitelných za moderační oprávnění soudu poněkud kusá. Nic jako odklad uložení trestu na vhodnější dobu nezná; stejného výsledku by však teoreticky bylo možno dosáhnout *přerušením* kárného řízení, čímž by se fakticky odsunulo vydání meritorního rozhodnutí ve věci na pozdější dobu až po odpadnutí překážky, jež k odložení vedla (např. vážná nemoc soudce či jiné podstatné osobní problémy). Shodně jako v kanonickém řízení lze i při shledání viny soudce taktéž *upustit od uložení kárného opatření*, a to v jakémkoli případě, pokud soud na základě individuálních okolností věci nazná, že samotné projednání kárného provinění je postačující,²³⁴ což však musí samozřejmě náležitě odůvodnit. Takový postup je vyhrazen především pro případy, kdy se jedná o ojedinělé a méně závažné vybočení z jinak řádného výkonu soudcovské funkce, přičemž podmínkou je, že kárně obviněný vyjadřuje sebereflexi a lze důvodně předpokládat, že již

²³⁰ Kán. 1344 odst. 1 CIC.

²³¹ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 272.

²³² MENKE, s. 94, pozn. č. 45.

²³³ HRDINA, *Kanonické právo*, s. 273.

²³⁴ § 88 odst. 3 ZSS.

samotné vedení kárného řízení pro něj bylo dostatečnou sankcí.²³⁵ Stejně jako Kodex i kárný řád reflektuje situaci, kdy je kárně obviněný za tentýž skutek již postižen v trestním nebo správním (přestupkovém) řízení. V takovém případě, pokud soud nazná, že (jinde) uložený postih byl dostačující, se kárné řízení zastavuje;²³⁶ dochází tedy nejen k upuštění od uložení trestu, ale není ani vyslovena pachatelova vina. *Odložení nebo pozastavení výkonu trestu* v kárném řízení nepřichází v úvahu, protože kárné opatření ve formě důtky a odvolání z funkce soudce nabývá účinnosti právní mocí rozhodnutí, jež je uložilo, jež nastává samým okamžikem jeho vyhlášení; v případě peněžité sankce pak zákon výslovně stanoví, že se vůči postiženému soudci uplatní od prvního dne kalendářního měsíce následujícího po dni nabytí právní moci rozhodnutí o uložení kárného opatření.²³⁷

Za zajímavost u ukládání trestů klerikům pak považují ustanovení, že soud musí při výběru konkrétního druhu a výše sankce dbát na to, aby potrestaný neztratil prostředky nutné ke slušné obživě, pokud se nejedná o propuštění z klerického stavu. Ovšem i o osobu, která se pro trestní laicizaci ocitla v opravdové nouzi, se má co možná nejvhodnějším způsobem postarat ordinář (ne však udělením jiného úřadu, služby nebo úkolu).²³⁸ Nepřekvapí, že zákon o soudech a soudcích neklade na bedra orgánů státní správy soudů žádnou obdobnou odpovědnost za obživu bývalých soudců, kteří byli své funkce zbaveni rozhodnutím kárného soudu; lze ovšem připustit, že jejich ekonomické zázemí bude diametrálně odlišné od pozice osoby propuštěné z klerického stavu.

Zcela stěžejní problematikou z hlediska posuzování viny a ukládání trestů je samozřejmě také **forma řízení**, v němž se tak děje. To však není předmětem této práce; bude o tom (snad) pojednáno až při jejím rozšíření právě o komparaci procesní úpravy kanonického a kárného práva v rámci magisterské diplomové práce.

²³⁵ ZEMANOVÁ, s. 141–144.

²³⁶ § 15 odst. 2 KR.

²³⁷ § 88 odst. 5 ZSS.

²³⁸ Kán. 1350 CIC.

ZÁVĚR

Z provedeného srovnání obou zvláštních disciplinárních odpovědností vyplynuly jejich mnohé koncepční podobnosti, a to jak ohledně podstaty samotných deliktů, tak možností jejich trestání. Obecně lze shrnout, že kanonické trestní právo je oproti právní úpravě kárné odpovědnosti soudce mnohem podrobnější. Stěžejním rozdílem je, že obsahuje velký počet konkrétních skutkových podstat trestných činů, kdežto soudce se jakýmkoli svým nežádoucím jednáním může dopustit vždy toliko jediného kárného provinění. Paleta církevních trestů i specifická moderační oprávnění soudu jsou mnohem bohatší než v případě kárného řízení. Ukázalo se, že kanonické hmotné trestní právo je svým charakterem více podobné světskému trestnímu právu nežli právu kárnému.

Komparace kanonického práva se sekulárním právním řádem (a základními principy, které v něm platí) však dle mého odhalila jistá specifika úpravy trestního práva v církvi, která lze z lidskoprávního pohledu jen velmi těžko akceptovat. Jedná se zejména o zákonnou domněnku zavinění trestného činu projevivšího se navenek či možnost Dikasteria pro nauku víry retroaktivně měnit či dokonce rušit promlčecí dobu u vybraných trestných činů. Problematickou se jeví též obecná hmotněprávní norma umožňující trestně penalizovat i taková porušení zákona, která nejsou výslovně označena za trestný čin; svou konstrukcí se však jedná o obdobu univerzálně pojaté definice kárného provinění.

Tvorba této práce mi přinesla zjištění, že faktická realizace „trestní politiky“ katolické církve, alespoň v případech, s nimiž jsem obeznámen, příliš neodpovídá platné legislativě a právní teorii. Kodex sice mnohokrát pracuje s potřebou *odstranit pohoršení*, avšak způsob, jakým je dle mých (samozřejmě nikterak rozsáhlých) zkušeností k postihování kleriků v praxi přístupováno, resp. spíše nepřístupováno, tomuto účelu trestního práva zdaleka nedostává. Byť je totiž úprava kanonického trestního práva velmi podrobná a komplexní, nemá to valného významu, pakliže jí není užíváno. Ztotožňuji se proto s hodnocením Damiána Němce, který uvádí, že *„ordináři se raději vyhýbají tomu, aby neregulérní situace duchovních řešili trestněprávním postihem, a zcela výjimečně sahají ke propuštění z duchovního stavu. (...) V důsledku nemalých praktických problémů spjatých s kanonickým trestněprávním postihem provinivších se duchovních zůstává poměrně mnoho neregulérních situací duchovních právně nedořešeno, ba dokonce vůbec právně neřešeno. Tím dochází jak ke oslabení průchodu práva, tak také (značně v jeho důsledku) ke situacím trvajících pohoršení. Vše to pak vede ke oslabení církevní disciplíny,*

*a následně ke škodě pro celé společenství věřících.*²³⁹ V porovnání s tím se jeví značně kontrastní úprava kárného soudcovského práva, která je sice svým rozsahem velmi lakonická, avšak je hojně aplikovaná a představuje skutečný, efektivní a využívaný „bič“ na soudce neplnící si řádně své povinnosti. Proto považuji za důležitější, jak je k určité disciplinární odpovědnosti fakticky přistupováno, nežli jak je *de lege lata* upravena.

Toto dílo vnímám jako spíše popisné, neboť jsem se jím snažil zbudovat základy, na nichž bude možné následně vystavět hlubší kritickou reflexi kanonického práva (a zejména trestání kleriků) inspirovanou právě pohledem uplatňování kárné odpovědnosti soudců. Zajímavým aspektem, o němž jsem nepojednal, je otázka faktické legitimacy obou odpovědnostních systémů a především jejich věrohodnosti navenek vůči veřejnosti. Mám však za to, že spíše než s hmotněprávní úpravou souvisí s procesem, v němž jsou spáchané delikty řešeny; zejména se složením soudních senátů, otevřeností a informováním o projednávaných kauzách a jejich výsledcích, (ne)veřejností soudních řízení či odůvodněním a srozumitelností příslušných rozhodnutí. To všechno jsou ovšem procesní aspekty, jimž jsem se doposud nevěnoval. Nastíněné otázky bych si proto rád kladl později.

Rád bych, aby práce přinesla kanonistům seznámení s problematikou jedné ze sekulárních kárných odpovědností a naopak světským právníkům představila disciplinární odpovědnost představovanou samostatnou úpravou trestního práva v katolické církvi.

²³⁹ NĚMEC, s. 14.

SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura

- BOTEK, L., NAVRÁTILOVÁ, J. *Trestné činy duchovních v sexuální oblasti z pohledu světského a kanonického práva*. Státní zastupitelství. Praha: Wolters Kluwer, 2019, č. 3, s. 24–31.
- DVOŘÁČEK, J. *Zásady trestní odpovědnosti v trestním právu katolické církve s přihlédnutím ke českému trestnímu zákoníku č. 40/2009 Sb.* In: BENÁK, J. *Církev a stát 2022: sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2022, s. 22–32.
- FRIEDEL, T. *Jak čeští soudci (ne)smí jednat. Praxe kárného soudu ve věcech kárných řízení se soudci v letech 2008-2014*. Jurisprudence. Praha: Univerzita Karlova, 2015, č. 1, s. 15–23.
- GERLOCH, A. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 310.
- GRYGAR, J. *Zákon o soudech a soudcích. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 600.
- HARVÁNEK, J. a kol. *Právní teorie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 440.
- HENDRYCH, D. *Správní právo – Obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1481.
- HRDINA, A. *Kanonické právo. Dějiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 367.
- HRDINA, A. *Fungování církevních soudů v trestních věcech*. Časopis pro právní vědu a praxi. Brno: Masarykova univerzita, 2013, roč. 21, č. 2, s. 230–236.
- HRDINA, A. *Co se (ne)změnilo rekonstrukcí kanonického trestního práva hmotného*. Revue církevního práva. Praha: Společnost pro církevní právo, 2021, roč. 27, č. 84, s. 13–28.
- HROMADA, J. *Právní slovník*. Praha: Orbis, 1972, s. 1104.
- Katechismus katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 817.
- KOCOUREK, J. *Zákon o soudech a soudcích. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 472.
- KOSAŘ, D., PAPOUŠKOVÁ, T. *Kárná odpovědnost soudce v přerodu: ponaučení z České republiky*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 100.
- MENKE, M. *Trestněprávní odpovědnost duchovních v kontaktu s nezletilými v právu českém a kanonickém*. Iurium Scriptum. Olomouc: Nugis Finem, 2018, č. 1, s. 80–96.
- NAGY, J. *Změny v kanonickém trestním právu se zaměřením na majetkové trestné činy*. In: BENÁK, J. *Církev a stát 2022: sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2022, s. 9–21.

NĚMEC, D. *Mimořádné způsoby propuštění katolických duchovních z duchovního stavu na základě dokumentů Kongregace pro klerus z let 2009 a 2010*. Revue církevního práva. Praha: Společnost pro církevní právo, 2012, roč. 18, č. 51, s. 7–22.

PONÍŽIL, F. *Přímé novelizace Kodexu kanonického práva*. In: BENÁK, J. *Církev a stát 2022: sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2022, s. 49–64.

TRETERA, J., HORÁK, Z. *Církevní právo*. Praha: Leges, 2021, s. 440.

VEČEŘA, M. a kol. *Teorie práva v příkladech*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 388.

ZEMANOVÁ, D. *Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 268.

ZETKOVÁ, K. *Kárná odpovědnost soudce v České republice*. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci - Právnická fakulta, 2016, s. 68.

Prameny

ANGYALOSSY, P., HAVELEC, R., a kol. *Etický kodex*. Brno: 2020, s. 61.
Dostupné z: https://justice.cz/documents/64969/886651/ETICK%C3%9D_KODEX_SOUDECE.pdf/dj0cdfdc-96d9-4763-b225-05777f1ff9db

Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny. Přeložil ZEDNÍČEK, M. Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1994; *knihy VI. Kodexu* In: Acta ČBK, roč. 2021, č. 16, s. 302–347.

Kongregace pro nauku víry. *Normy týkající se závažnějších trestných činů vyhrazených Kongregaci pro nauku víry* (2021). In: Acta ČBK, roč. 2010, č. 5, s. 124–155.

Kongregace pro nauku víry. *Vademecum o některých bodech postupu v případech sexuálního zneužívání nezletilých spáchaného duchovními* (2021). In: Acta ČBK, roč. 2021, č. 16, s. 139–174.

Zákon Národního shromáždění Československé socialistické republiky č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon Parlamentu České republiky č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon Parlamentu České republiky č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců, státních zástupců a soudních exekutorů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon Parlamentu České republiky č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 33/09.

Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 7. 2018, č. j. 9 As 79/2016-41.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2007, sp. zn. 1 Skno 1/2007.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 6. 2009, č. j. 13 Kss 1/2009-44.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 11. 2010, č. j. 11 Kss 8/2009-51.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 10. 2011, č. j. 11 Kss 1/2011-131

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 1. 2012, č. j. 11 Kss 18/2011-251.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 10. 2013, č. j. 16 Kss 8/2013-45.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 1. 2014, č. j. 16 Kss 10/2013-84.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 2. 2015, č. j. 13 Kss 6/2014-138.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 5. 2015, č. j. 13 Kss 1/2015-112.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 6. 2016, č. j. 16 Kss 1/2016-55

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 1. 6. 2020, č. j. 11 Kss 2/2020-88.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 7. 2020, č. j. 13 Kss 6/2019-367.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 5. 2021, č. j. 13 Kss 5/2020-400.

SEZNAM ZKRATEK

CCEO	Kodex kánonů východních církví z roku 1990
CIC	Kodex kanonického práva z roku 1983
Kodex	Kodex kanonického práva z roku 1983
KŘ	kárný řád
Normy	Normy týkající se závažnějších trestných činů vyhrazených Kongregaci pro nauku víry
NSS	Nejvyšší správní soud
TŘ	trestní řád
TZ	trestní zákoník
ÚS	Ústavní soud
ZSS	zákon o soudech a soudcích

PROHLÁŠENÍ

Po dohodě s vedoucím práce byla závěrečná podoba textu redigována tiskovými charaktery Garamond o velikosti 12 bodů s řádkováním 1,5 bodu. Rozsah práce daný počtem znaků vč. mezer podle počítání textového editoru MS Word činí 113 614 znaků, tedy 63 normostran.